MÉLANGES ASIATIQUES

TIRÉS DU

BULLETIN

DE

L'ACADÉMIE IMPÉRIALE DES SCIENCES

DE

ST.-PÉTERSBOURG.

Tome IX.

Livraison 2.

St.-PÉTERSBOURG, 1886.

Commissionnaires de l'Académie Impériale des sciences:

à ST.-PÉTERSBOURG: MM. Eggers & Co et J. Glasounof;

à RIGA: M. N. Kymmel;

à LEIPZIG: Voss' Sortiment (G. Haessel).

Prix: 30 Cop. arg. = 1 Mk.

$\frac{11}{23}$ Mars 1886.

Castrén's Koibalisch-Deutsches Wörterverzeichniss und Sprachproben des Koibalischen Dialectes. Neu transscribirt von N. Katanoff.

VORBEMERKUNG.

Der Student der Orientalischen Facultät der hiesigen Universität N. Katanoff, ein geborener Sagaier aus dem Abakanthale, der seiner Muttersprache vollkommen mächtig ist, hat auf meine Veranlassung eine Umschreibung des Tatarisch-Deutschen Wörterverzeichnisses und des Heldengesanges, die in Castrén's «Versuch einer Koibalischen Karagassischen Sprachlehre» abgedruckt sind, unternommen. Ich hatte Herrn Katanoff veranlasst, diesen Nachtrag zu Castrén's Sprachlehre zu liefern, da diese Sprachlehre von vielen Turcologen benutzt worden, und die zahlreichen Irrthümer und Ungenauigkeiten des Verfassers und Herausgebers mehrfach zu falschen Schlüssen geführt haben. Da die Arbeit, die mir Katanoff vorgestellt hat, ein genaues Verständniss für die Lautver-

hältnisse der eigenen Sprache beweist, so halte ich sie als eine wichtige Ergänzung der oben erwähnten Sprachlehre und ich bin der Ansicht, dass es wünschenswerth ist, dieselbe im Bulletin abzudrucken. Für mich bietet diese Arbeit ein ganz besonderes Interesse dadurch, dass sie mir ein Urtheil über die Richtigkeit der von mir vor zwanzig Jahren im Abakanthale gemachten Aufzeichnungen erlaubt. Im Allgemeinen stimmt die Wiedergabe der Laute, die hier in dem von mir angewendeten Alphabet geschieht, mit der meinigen überein, besonders interessant sind aber die wenigen Abweichungen, die eine genauere Lautauffassung des seine eigene Muttersprache Schreibenden beweisen. So führt Herr Katanoff zum Beispiel ein getrübtes ĭ (vergleiche meine Phonetik der Nördlichen Türksprachen Leipzig 1882, Einleitung XIII) in die Stammsilben ein, wo ich einfach i geschrieben habe. Ich habe mich nach der Aussprache des Verfassers überzeugt, dass er hier Recht hat und dass in dem von ihm gesprochenen Dialecte dieser weitere Fortschritt der Versetzung der Vocalscala (vergl. Phonetik § 23) schon stattgefunden hat. Ebenso liegt das e der Stammsilbe, das Katanoff spricht, auf der weitesten Grenze zwischen e und i also nach Sievers zwischen e^1 und i^2, dass man sich fast versucht fühlt, es durch i wiederzugeben. Für ы führt Katanoff zwei Nuancen ein ы und ы̆ von denen letzteres ein sehr kurzer, dem Schwa mobile ähnlicher Laut ist. So viel ich bis jetzt ersehen kann, tritt ы̆ zum grössten Theile 1) neben dem Consonanten р (r) auf, der dabei mehr Stimmton erhält, 2) in der zweit- und drittletzten Silbe der Wörter, besonders wenn es

zwischen zwei a enthaltende Silben zu stehen kommt. Den von mir angewendeten Vocal ы und ĭ des praedicativen Pronominal-Affixes der zweiten Person verändert Katanoff stets in a und ä und schreibt also алҕанзаҷ алџыксаҷ естäрзäҷ statt алҕанзыҷ алџыксыҷ естäрзїҷ. Tritt dass dem Altaischen ч entsprechende Sagaische c des Auslautes bei der Agglutination in den Inlaut und kommt zwischen zwei Vocalen zu stehen, so geht es in Katanoff's Mundart stets in ч über аҕас Baum аҕачы, ic trinken iчïп, während sonst nur џ zwischen zwei Vocalen auftritt. Meine Annahme der halben Erweichung der tonlosen Consonanten des Anlautes in der zusammenhängenden Rede, wenn das vorhergehende Wort mit einem Vocale oder sonoren Consonanten endigt (Phonetik § 459), findet sich bestätigt, ebenso ist nach Katanoff's Aussprache г̄ ein sonorer Consonant, wie ich ihn in meiner Phonetik (Einleitung XVIII, 10) geschildert habe, dasselbe muss vom б (Einleitung XV, 6) im Worte еб angenommen werden. Schliesslich will ich noch erwähnen, dass Katanoff im Inlaute das k und к zwischen Vocalen potenzirt spricht und dies durch eine Gemination der betreffenden Laute kk und кк ausdrückt, es findet sich also meine Annahme (Phonetik § 314) ebenfalls bestätigt und es wäre diese Gemination in allen von mir gemachten Aufzeichnungen der östlichen Dialecte einzuführen.

W. Radloff.

Einleitung.

In vorliegender Wiedergabe von Castrén's Koibalisch-Deutschen Wörterverzeichnisse und Sprachproben

des Koibalischen Dialectes sind von mir folgende Verbesserungen vorgenommen:

1) Statt ы schreibt oft Castrén: e, è, a, y, o und i; dagegen schreibe ich überall ы; z. B. Castrén schreibt: uługarben, ôgem, âgarèx, agarîn, agazerben, âlyx, łôkor, łiłak und łilberaŋ; ich schreibe: учуҕарбын, оҕым (von ok), аҕырыг̈, аҕырı̄н, аҕызарбын, алыг̄, чокыр, чычак und чылбыраң.

2) Ich schreibe: a, ĭ, ы und ä, wo Herr Castrén nur e schreibt; z. B. Castrén: ailanerben, maltak, kalès, testänärben, tôgozènđe, ortezende, kêrek, kälesken; dagegen schreibe ich: аiланарбын, мылтык, кылыс, тĭстäнäрбĭн, тоҕызынңы, ортазында (von орта), керäк, кеläскĭн.

3) In den ersten Silben schreibe ich nur e statt des Castrén'schen i, ä und e; чеlärä, кеlдĭм (von кеl), кеläскĭн und чекпäн, wo er łilegä, kildem, kälesken und łekpen schreibt. Ferner schreibe ich: ĭ, ы und e in den ersten Silben, wo Castrén nur e oder è anwendet, z. B. Castrén: eseŋä, ezererben und èsterben, ich aber schreibe: ĭзäңä, ызырарбын und естäрбĭн.

4) In einigen Fällen hat Herr Castrén sogar Buchstaben ausgelassen; z. B. schreibt er: kâza kurt, tir đarga, atèrben, łêty, mekelä, burnīrben, adne; dagegen schreibe ich: казак курт, тегĭр ңарыҕы, аттарбын, четтĭ, меккälä, буруннı̄рбын und адына (von ат).

5) Statt der Castrén'schen ŋ, ł, k, schreibe ich in vielen Fällen нҕ oder нг, ч und ң; so schreibt Castrén: buruŋa, küŋä, büłürü und łüräk đok; dagegen schreibe ich: буруңҕа, кӳнгä, бӳчӳрö und чӳрäк чок.

6) In einigen Fällen setzt Castrén das Länge-

zeichen, wo ich es nicht setzte, oder umgekehrt; so schreibt Castrén: tür, aber ich schreibe тӯр (aus dem Altaischen тӯңӯр).

7) Bei Castrén wird das lange ы̄ durch y, ī, ê und ō ausgedrückt, z. B. syn und sīn, īx und êx, tênmade; dagegen schreibe ich: сы̄н, ы̄k und ты̄нмады (von ты̄н).

8) Statt «г̄» gebraucht Castrén g und x; z. B. sümälyx statt сӯмäliг̄.

9) Am Anfang der Wörter schreibe ich nur die tonlosen Consonanten k, к, п, т, с, ч, die halbe Erweichung in der zusammenhängenden Rede (siehe Radloff, Phonetik § 459), die Castrén oft г, б, д, з, џ zu schreiben veranlasst, lasse ich unbezeichnet.

Die mangelhafte und schwankende Vocalbezeichnung Castrén's haben schon A. Schiefner in dem Vorworte zur Koibalisch-Karagassischen Sprachlehre (Seite XVII, Zeil. 12—34 v. ob. und ferner, S. XVIII, Zeil. 1—21), Dr. W. Radloff in seiner «Phonetik der Nördlichen Türksprachen» (Leipzig 1882 und 1883) und im 2. Theile «der Volksliteratur der Türkischen Stämme Süd-Sibiriens» (St. Petersb. 1868. Seite XVI—XVIII) hervorgehoben.

Die Ordnung der Buchstaben im Wörterbuche Castrén's habe ich beibehalten ausser in einigen Fällen, wo die Veränderung durchaus nöthig war.

Endlich bemerke ich, dass ich * zu denjenigen Wörtern hinzufüge, welche Castrén ausgelassen hat.

Die Wörter des Karagassischen, Kottischen und Burjätischen Dialectes, die Herr Castrén für den Vergleich mit den Koibalischen Wörtern in seiner

Sprachlehre und in seinem Wörterverzeichnisse herbeizieht, habe ich ganz ausgelassen, da es mir nur darauf ankam, den Koibalischen Text zu verbessern.

N. Katanoff.

I. Wörterverzeichniss.

a.

ai — 1) Lilienzwiebel; 2) Mond, Monat.

аiлан (аiланарбын) — sich drehen, umkehren.

аiландыр (аiландырарбын) — wenden, drehen.

Аiна — böses Wesen, das in der Erde wohnt; s. Vorlesungen über die Finnische Mythologie, S. 230.

аiдас — in der That, wirklich.

ak — weiss.

ak кīк (weisses Reh), Rennthier.

ak балык (Weissfisch), Schnäpel (*Salmo Lavaretus*).

аҕарт (аҕартарбын) — weissen.

akча — 1) Kopeke; 2) Geld.

akcak — lahm.

akca (akcīрбын) — hinken.

аҕыс (akcы) — Mund, Mündung.

аҕа — Grossvater, Oheim.

аҕыл (аҕыларбын) — tragen, ziehen, schleppen.

аҕырыг̄ — krank.

аҕыр (аҕырарбын) — krank sein.

аҕарт (аҕартарбын) — weissen; s. ak.

ak (аҕарбын) — fliessen, rinnen.

аҕырīн — langsam.

аҕас, аҕыш — Baum, Holz, Brett.

аҕыс (аҕызарбын) — fliessen lassen, stromabwärts fahren; s. ak (аҕарбын).

аӊ — wildes Thier, Wildpret.
аӊна (аӊнīрбын) — fangen, jagen.
аӊдар (аӊдарарбын) — wälzen, rollen, umstürzen.
аӊда (аӊдīрбын) — schauen, sehen.
aja — Handfläche.
ajak — Schaale.
ajac — heiter, ruhig, still.
aja (ajīрбын) — bemitleiden.
āл — Uluss, Dorf.
ала — scheckig, bunt.
ал' ai — bunter Monat, da die Erdflecken durch den Schnee gucken.
алабуҕа (*eig.* bunter Ochs*) Barsch.
алым — Schuld.
алымныг̅ — schuldig.
ал (аларбын) — nehmen.
алҕан (*eig.* der Genommene) — Gatte, Gattin.
алын (алны) — Gesicht, Stirn; vorn; *Gr.* S. 66.*
Dat. алына, алнына — nach vorn.
Loc. алында, алнында — vorn, früher.
Abl. алынаӊ, алнынаӊ — von vorn.
алындаҕы, алнындаҕы — vorn befindlich.
алын (алынарбын)—dumm sein, von Sinnen kommen.*
алыстыр (алыстырарбын) — wechseln.
алып — Held.
алыг̅ — dumm.
алын (алынарбын) — dumm, schlecht sein, von Sinnen kommen. *
алҕаі — kleiner Kessel.
алҕан — Gatte, Gattin; s. ал (аларбын).
аллыг̅ — breit.
алты — das Untere, unterhalb befindlich.

Dat. алтына — nach unten.
Loc. алтында — unter.
Abl. алтынаӊ — von unten.*
алтындаӷы — unten befindlich.*

алты — sechs.
алтынџы — der sechste.
алтōлаӊ — alle sechs.
алтылар — zu sechs.
алт' он — sechzig.

алтын — Gold; golden.*

алтан (алтанарбын) — sich auf's Pferd setzen, aufsitzen.

алта (алтīрбын) — überschreiten.

алдыр (алдырарбын) — unterliegen, unterlegen sein; *vrgl.* алты.

алдырт (алдыртарбын) — schaffen.

āлџы — Gast.

албаӷа — Zobel.

āр — Biene, Wespe.
тӳктӳг āр — Biene.
чылāс āр — Wespe.*

āр — schwer; theuer.
āрлыг — theuer.

ара (аразы) — Zwischenraum.
Dat. аразына — zwischenhin.
Loc. аразында — zwischen.
Abl. аразынаӊ — zwischenher.
аразындаӷы — zwischen befindlich.* (*зы* ist das Suffix der 3. Person Singularis).

арыk — Koth.

ары (арīрбын) — mager sein.
арыk — mager.

арыг̄ — Insel.
арыг̄ — rein.
араҕа — Branntwein.
арыдак — gemeinsam, allgemein.
арыс — Sommerroggen.
арыстыг̄ — gewissenlos.
арам — selten.
аранцула (in Märchen), Epithet der Heldenrosse, — trefflich, mächtig.*
арҕа — Rücken.
арҕыла (арҕылı̄рбын) — reinigen; s. арыг̄.
арҕыс — Gefährte.
арҕас — faul.
арҕамцы — Pferdeschlinge.
а̄рлыг̄ — theuer; s. а̄р.
а̄рла (а̄рлı̄рбын) — bewirthen.
артык — zuviel.
арча — Brautgabe (Kalym).
арчы — Käse; Quark.
арчымак — Ranzen; Quersack.*
ардат (ардадарбын) — verderben.
ан — Pronominalstamm; *Gram.* § 54.
анı̄ — das Seinige.
анда — dort, аннаң — von dort.
андар — dorthin.
андартын — von dorther.
аннацар — dorthinwärts, deshalb.
андаг̄ — solch einer.
анца — soviel.
ат — Pferd.
ат — Name.
ада (адı̄рбын) — nennen.

āт — Taucherhuhn (*Anas rutila*); *vrgl.* Pallas Zoogr. Rosso-Asiat. T. II, p. 242, soll wegen des dem Wiehern ähnlichen Geschreies so benannt sein; *eig.* also = ат + ат.

ат (аттарбын) — schiessen.

ас (ачарбын) — öffnen.

ачыг̄ — bitter, sauer, herb.

ачын (ачынарбын) — bemitleiden.

ачынцаң — barmherzig.*

ада — Vater.

адаі — Hund; тї̆з'адаі — Hündin.

адыр — halt! warte!

ада (адīрбын) — nennen; s. ат.

аца — Vaterbruder od. Vaterschwester; älterer Bruder.*

ас — Korn, Saat, Brod.

ас — Hermelin.

ас — hungrig.

аста (астīрбын) — hungrig sein.

Gerund. астап — hungrig.

астап-чӧр — essen wollen.

ас (азарбын) — sich verirren.

азыра (азырīрбын) — nähren.

азыран — essen.*

āсkан (āсkанарбын) — stottern.

асkыр — Hengst.

асkыр тäккäк — Hahn.

азаk — Fuss.

азыk — Vorrath.

азыг̄ — Backenzahn.

азыр — Zweig (am Baum, am Pfeil); Gabel.

азыра (азырīрбын) — ernähren, verschlingen.

ас (азарбын) — überschreiten, hinübergehen, vorübergehen (in Märchen), азыра — über; *Gram.* § 102.
аппар = алып + пар (аппарарбын) — fortführen.
анчаk — Greis.
аба — 1) Vater; 2) Bruder, Oheim; 3) Bär.
абаkkai (in Märchen) — Ehrentitel der Frauen.
абыт (абыдарбын) — schaukeln.
абыс — Geistlicher.
абды̆ра — kleine (bei Castrén: grosse) Kiste.
ам — jetzt; auch: амды.*
ам-оk, sogleich.
амыр — ruhig; still (vom Wetter).
амза (амзı̄рбын) — schmecken, kosten, versuchen.
а̄ — Wirth.
а̄к — Schlitten.
а̄н — leer.
а̄чäк — Ferse.

е.

егäк — Feile (auch: егı̆г*).
егä (егı̄рбı̆н) — feilen.
егı̆р — schief; krumm.
егäчı̆ — Frau des ältern Bruders; Tante.*
еңı̆н — Schulter.*
еl — Volk, Unterthanen; Gegend, Land.
еlӑдä — genug.
еlä (еlı̄рбı̆н) — sich quälen.
Ger. еlän — kaum.
еlı̆г — fünfzig.
еlı̆мңı̆к — Spinne; s. ı̆рı̆мңı̆к.
еlгä (еlгı̄рбı̆н) — sieben.
ер — Mann.
ер-чоk — Wittwe.

ерїн (ерїнäрбїн) — faullenzen.
ерїнџäк — faul.
ерїн — Lippe.
еркä — zart.
еркїн — Schwelle.
ергäк — Daumen.*
ергї — alt (von Dingen).*
Ерlїк Кан — Oberster der Aina's.
ертä — frühzeitig.
ертäн — Morgen.*
ерт (ертäрбїн) — vorbeigehen.
ерттїр (ерттїрäрбїн) — verzeihen.
ербäкäi — Schmetterling.
ен — Zeichen.
еннä (еннїрбїн) — zeichnen.
ен (енäрбїн) — abwärts gehen, schwimmen.
енџäк — bergab.
енä — Vaterschwester.
енäi — Wirthin, Alte, Hausfrau.
енџä (анџа) — soviel.
ет — Fleisch, Leib.
ет (едäрбїн) — machen, thun.
едäк — Saum.
едäктїг тон — Weiberpelz.
ес — Eigenthum.
ес (езäрбїн) — rudern.
ескї — Ruder (von ес — rudern).
езäн — Glück, Wohlfahrt.
езäнäр — treu, gläubig.
езäн (езäнäрбїн) — gläubig sein.
езäр — Sattel.
езäрlä — satteln.*

езїк — Thür.
езїрїк — betrunken.
езäр, езїр — Rede.
еб, еп — Jurte.
D. ебїнä (ебгä, егбä) — nach Hause, heim.
L. ебдä — zu Hause.
A. ебдäң — von Hause.
епчї — ältere Frau; Hausfrau.*
ебäк — rasch, leicht.
ебїр (ебїрäрбїн) — umkehren, umwenden.
ебїрä — um herum.
ем (емäрбїн) — saugen.
емäі — Brustwarze.
емҷäк — Brust (der Frauen).
ес (естäрбїн) — hören.

ы.

ызыр (ызырарбын) — beissen.
ы̄k — Saiteninstrument.
ылҕа (ылҕӣрбын) — heulen.
ыр — Lied, Gesang.
ырла (ырлӣрбын) — singen; auch:
ырна (ырнӣрбын).
ырak — weit, entfernt.
ыraktын — weither.
ыра (ырӣрбын) — sich entfernen.
ырат (ырадарбын) — entfernen.*
ыс — Rauch.
ызырҕа — Ohrgehänge.
ыс (ызарбын) — schicken.

і, ї, ī.

ī — Auerhahn.
їккäрä — Zwilling.

ĭккĭ — zwei.

ĭккĭнҷі — der zweite.

ĭккōläн — beide.

ĭккĭläр — je zwei.

ĭңä (ĭнгä) — Nadel.

ïlгä (ïlгīрбĭн) — sieben; s. elгä.

ĭl — anhaken, aufhängen.*

ïlгĭс — Haken.

īр — Abend; īрдä — Abends.

īр (īрäрбĭн) — spinnen.

ĭрĭмҷĭк — Spinne.

ĭрĭң — Rotz, Euter, Fäulniss.

ĭрĭңнä (ĭрĭңнīрбĭн) — faulen.

ĭргäк — 1) Männchen; 2) Daumen.

ĭн — Thierlager; Grube.

ĭнäк — Kuh.

ĭттĭгäн — Hagebutte.

ĭчäгä — Darm.

ĭс (ĭчäрбĭн) — trinken.

ĭчĭр (ĭчĭрäрбĭн) — tränken.

ĭт (ĭдäрбĭн) — stossen, fortstossen.

ĭдĭс — Gefäss.

ĭдī — so.

ĭҷä — Mutter; улуг̃-ĭҷä — Grossmutter.

ĭс — Spur.

ĭстä (ĭстīрбĭн) — aufspüren.

ĭзĭг̃ — heiss.

ĭстä (ĭстīрбĭн) — Schaaffelle bereiten.

ĭстĭ — das Innere; *Gram.* S. 65.

Dat. ĭстĭнä. *Loc.* ĭстĭндä.

Abl. ĭстĭнäң.

ĭзä (езĭ) — Wirthin.

ĭзäңä — Steigbügel.
ĭзäрт — Stange (*Russ.* жердь).
ĭзäп — Tasche.
ĭзä (ĭзīрбĭн) — gähnen.
ĭппäк, ĭтпäк — Brod.
īбäк — rasch, behend.

o.

oi — langes Thal, Schlucht.
oi — bläulich, hellblau; аг̄-oi — weissblau.*
oi — leicht.
oiла (oiлīрбын) — laufen (auf den eignen Beinen).
oiлат (oiладарбын) — laufen lassen.
oјын — Spiel.*
oiна (oiнīрбын) — spielen (von oјын).
oiмak — Grube.
oiмakтыг̄ — grubig.
ok — Pfeil, Kugel.
ōk — schwach, gering (Vieh, Wald).
ōk-тук — Daunen.
ōk-тäк — gering.
ok (öк) — doch, auch (*Gram.* § 111).
okcac, ockac — ähnlich, alswenn.
oђa — sehr; *z. B.* oђa тың — am stärksten.*
oђыр — Dieb.
oђырла (oђырлīрбын) — stehlen.
oң — recht, rechts.
ojak — Bergthal, Schlucht.
oјынцыл (von oјын) — Spieler.
ол — er, jener.
ол туста — dann.
олар — sie* (*Plur.* von ол — er), оларнī — ihr.
ол-ok — auch er (bei Cast. nur).

ōл (aus оҕыл) — Sohn, Bursche*; олҕы — sein Sohn.
ōlak — Knabe.
олҕан — Kind (allgemein, nicht nur von 3—4 Jahren, wie Castr. angiebt).
opai — spät am Abend.
орын — Stelle.
орҕаг̄-ai — Erntemonat.
орта — Mitte; mit dem Suffix der 3. Pers. Sing.: ортазы.
Dat. ортазына.
Loc. ортазында.
Abl. ортазынаң.
ортын сала — Mittelfinger.
ортымаk — mittlerer.
орты кӱн — Mittag.
он — zehn.
онынџы — der zehnte.
онōлаң — alle zehn.
онар — zu zehn.
от — Feuer.
от-kазы — Feuerstelle.
от — Gras; Heu.
от-ai (од-ajы) — Heumonat.
отak, одаг̄ — Lager (von Heu, Brettern).
оттыk — Feuerstahl.
оттыk тас — Feuerstein.
оттыс — dreissig; оттызынџы — der 30-ste.
очы — das jüngste Kind (Sohn od. Knabe).
одыр (одырарбын) — sitzen; leben.
одырт (одыртарбын) — setzen.
ōс — Handfläche; Faust; Espe; Handvoll.
коз-ōс — zwei Hände voll.*
ōс — Kuhmilch nach dem Kalben.

оскас — alswenn; s. окcac.
ос (озарбын) — sich entfernen.
оба — Kurganstein.
обал — Sünde.
  обал Кудаi — bei Gott!*
  обаллыг̄ — sündig.
ōмас — stumpf.

ö.

öi — Stief-.
  öi паба (ада) — Stiefvater.
  öi ĭңä — Stiefmutter.
öксöс, öксӱс — Waise.
öкпä — Lunge.
ȫк (s. ы̄k) — Saiteninstrument.
öңдäк — kurzes Weiberkleid mit Säumen.
öl — nass, feucht; s. ӱl.
  öliт (öliдäрбiн) — anfeuchten, nass machen.
öl (öläрбiн) — sterben; s. ӱl.
  ölгäн — todt; s. ӱlгäн.
ölӱ̆г̄ — still (vom Wasser).
öрäмä — Schmand.
öргä (öргȫ) — Zelt der Helden, Schloss (in Märchen).
öргäн — Pfahl, Zaunstange.
öртiн-ai — Monatsname; s. Mélanges russes. T. III. p. 313.
ȫн — Innerstes, Mark (*R.* сердцевина).
  Dat. ȫнiнä — zwischenhin.
  Abl. ȫнiнäң — zwischenher.
  Loc. ȫнiндä — zwischen.*
öнäкä — allein, ohne Zweifel; *R.* однако.
öттiг̄ — kühn, tapfer, stolz.

öт (öттäрбїн) — durchgehen.

öттїр (öттїрäрбїн) — durchstecken.

Ger. öттїрä — durch.

ӧдäрäк (auch öртäк) — Ente.

ӧдöс, ӧдїс — Kehle, Gurgel.

öс — Rauch; s. ыс.

öстў — Knochen des Oberarms.

öзӯн, öзäн — 1) Kleine Schlucht; Baummark.

öс (öзäрбїн) — wachsen.

öбäкä — Urgrossvater, Vater des Grossvaters.

öмäк — das Kriechen.*

öмäктä (öмäктīрбїн) — kriechen.

y.

уіҕў — Schlaf.

yk — Strumpf.

yjaт — Schande.

yjaт (yjaдарбын) — sich schämen.*

yjaт-ыстыг̅ — zur Schande gereichend.

yjaды-џok — schamlos.

yjaтчыл — schamhaft.

ула (улīрбын) — zielen.

улуг̅ — gross.

улуг̅ сōk — grosse Kälte, Monatsname; s. Bulletin histor. phil. T. XIV. № 12, 13. = Mélanges russes T. III. p. 313.

улуг̅ ада (*wörtl.* grosser Vater) — Fürst.

ултуң — Schuhsohle.

ултуруk — Schuhheu.

ур (урарбын) — giessen, streuen, benetzen.

ун — Mehl.

унут (унударбын) — vergessen.

ут (уттарбын) — gewinnen, erbeuten.
ус (учӯ) — Ende.
учун — für, wegen; *z. B.* аның учун — deshalb.
учук (учуҕарбын) — fliegen.
учур (учурарбын) — 1) auslöschen; 2) abhauen.
удā — oft.
удӯр, удра — entgegen.
удӯрла — begegnen.
ус, узы — schon; *R.* уже.
ус (узарбын) — schöpfen.
устан — schwarze Wasserratte.
устуг̄ — spitz, scharf (von ус).
устуг̄ сала — Zeigefinger.
узун — lang; Länge.
узат (узадарбын) — zusetzen, verlängern (von узун).
узада — längs.
умңӯ — Saughorn.

ӳ.

ӳккӳстä (ӳккӳстīрбïн) — sich auf etwas werfen.
ӳгӳ — Eule.
ӳгрä — Suppe.
ӳгрäн (ӳгрäнäрбïн) — lernen; ӳгрäт (ӳгрäдäрбïн) — lehren.
ӳl — nass, roh, feucht; s. öl.
ӳl-бïн — ich bin nass (bei Castr.: nass sein).
ӳllä (ӳllīрбïн) — anfeuchten, nass machen.
ӳläс (ӳläзäрбïн) — sich theilen.
ӳläстïр (ӳläстïрäрбïн) — theilen.
ӳl (ӳläрбïн) — sterben; s. öl.
Part. ӳlгäн, ölгäн — todt.
ӳlӳг̄ (ӳläг̄) — Theil.

ӱlгäр — Plejaden.
ӱlгӱ — Maass. Hackenleder; auch: Gesetz.*
ӱ̄р (auch: ӱр) — lange.
ӱ̄рдä (auch: ӱрдä) — längst.
ӱ̄рдäгï (auch: ӱрдäгï) — längst gewesen.
ӱрäн — Same, Saat.
ӱрäннïг — kinderreich.
ӱрäн — Messerrücken; s. сырт.
ӱр (ӱрäрбïн) — 1) flechten, 2) blasen.
ӱрӱ — Axthammer.
ӱркä (auch: öркä) — Murmelthier.
ӱргäн — Pfahl, Zaunstange; s. öргäн.
ӱргäнäк — Fischrogen.
ӱрт (auch: öрт) — Rödung; Feuer.
ӱрт-талаi — Feuermeer.*
ӱрттä (ӱрттīрбïн) — brennen; roden.
ӱртäк (auch: öртäк) — Ente; s. öдäрäк.
ӱшпӱl — Haselhuhn.
ӱт — 1) Loch (gebohrtes); 2) Galle.
ӱттä (ӱттīрбïн) — bohren, ein Loch machen.
ӱчōр — unterhalb; unterer Theil des Pelzes.
ӱчӱрä (ӱчӱрīрбïн) — wälzen.
ӱчӱргӱ — Schweissdecke.
ӱдïр (ӱдïрäрбïн), auch: öдïр (aus öl + тïр) — tödten.
ӱс — Luchs.
ӱс — geschmolzenes Fett.
ӱс — wenig.
ӱс — drei.
ӱзӱнҷï, ӱчӱнҷӱ — der dritte.
ӱчōläң — alle drei.
ӱчäр — zu drei.
ӱскäр — taub.

ӱстӱ — das Obere (Spitze, Oberfläche, Quelle); s. *Gram.* § 101, S. 65. 5.*
ӱстӱндäгï — das Obere.
ӱс (ӱзäрбïн) — 1) reissen; 2) abreissen.
ӱзӱк — Abschnitt.*
ӱзӱт — die abgestorbenen Geister, die bösen Geister.
ӱмäктä, auch: öмäктä (ӱмäктīрбïн) — kriechen.

k (к).

kai — was für ein, Pronominalstamm, *Gram.* § 58.
kaiда — wo? kaiдаҕы — wo befindlich.*
kaiдар — wohin?
kaiдаҥ — woher?
kaiдаг̄ — welch einer.
пïрäр kaiдаг̄ — irgend welcher.
kaiдī, kaiҷа — wie.
kaiзы — welcher.
kaiлak — Möwe.
kajыл (kajыларбын) — schmelzen, zergehen.
kaiҷы — Scheere; *vergl.* кыпты.
kakта (kakтīрбын) — abschütteln, ausschütteln (Schnee, Schmutz).
kakпak — Deckel (eines Kessels).
kakпас — Birken- oder Fichtenrinde.*
kaҕӹр (kaҕӹрарбын) — krächzen.
kāҥ — Märzmonat; s. Bull. hist. phil. T. XIII. № 12, 13 = Mél. russes. T. III. p. 313.
kaҥā — Wagen.
kaҥза — Pfeife.
kaja — пak (паҕарбын) — sich umsehen.
kajӹр — Bibergeil.
kāл — weisse Weide.

kалak oder kалаҕаі — ach! *Gr.* § 113.
kалык — 1) Sprung, Satz, langer Schritt; 2) Volk.
kалаҕаі — Nessel.
kалың — Brautgabe.
kал (kаларбын) — bleiben; чат-kал — nachbleiben.*
kалын — dicht, dick (*z. B.* Wald).
kāла (kāлīрбын) — hüpfen, einen Satz oder Sprung machen.
kалтар — braunes Pferd mit weissem Maule (*R.* мухортый*).
kар — Schnee.
kар чāп-чā — es schneit.*
kара — Acker.
kара — zusehen (*fut.* kарīрбын).
kара — 1) Schwarz, kап-kара ganz schwarz*; 2) Nacht.
kара kаі (kараҕаі), kара казы — Fichte.
kара кус — schwarzer Adler; (in Märchen: кан-керä кус — Adler); kара сāк — Fliege.
kарak — Bergrücken. Nase (kāрak).
kарak von kара (kарīрбын) — Auge.
kарak-чоk — blind.
kарал (kараларбын) von kара — schwarz werden.*
kарам — geizig.
kары — Glass; *vergl.* керäl.
kарын — Bauch.
kарын — wenigstens.*
kарындас von kарын — Bruder.
kарынныг̄ — schwanger (von kарын).
kарыш, kарыс — Spanne.
kарōл — Visier an der Büchse.
kарҕа — Krähe.
kарҕана — Linsenbaum.

kарҕа (kарҕïрбын) — verfluchen.
kартыҕа — Habicht.
kарба — Fischleim.
kарба — betasten (*fut.* kарбïрбын).
kармak — grosser Angelhaken.
kан — Fürst. Blut; kан-кызыл — purpurfarben.*
kанат — 1) Schwinge; 2) Flügel.
kат — junges Weib, Frau; катты — seine Frau.*
kатты-џok — unverheirathet (von kат).
kат — Johannisbeere.
kара-kат — schwarze Johannisbeere.
кызыл-kат — rothe Johannisbeere.
kаттап — mal; wieder.*
пïр kаттап — einmal.
ïккï kаттап — zweimal.*
кöп kаттап — vielmal.
kаттыг̄ — hart, rauh, zäh, fest.
kатты (kаттïрбын) — drehen, zwirnen.
kаткыр (kаткырарбын) — laut* lachen.
kас (kачарбын) — davonlaufen.
kачыр (kачырарбын) von kас (kачарбын) — jagen.
kачырыс (kачырызарбын) von kачыр — verfolgen.
kада — zugleich.
kад' ok — zugleich; *Gram.* § 107.
kадыk — gemeinsam.
kадар (kадарарбын) — wachen, weiden, hüten.
kадыл — Schicht*; fach; *z. B.* пïр kадыл — einfach;
ïккï kадыл — zweifach.
kадыл (kадыларбын) — ärgern, reizen; mit einem anbinden.*
kат (kадарбын) — zwirnen; s. kатты.
kаџан — wann.

kāc — Riemen.
kac — Hügel, Berg.
kāc, kāc кїзї — der Katschinze.
kac — Gans; kac палазы — junge Gans.*
kackak — steil.
kackы von kac (kачарбын) — Flüchtling.
kacты — Schwiegervater; *vergl.* kac-енä.*
kacтӹрык — 1) Baumrinde, 2) Fischschuppe.
kaзā — 1) Hof; 2) Stadt.
kaзak kурт (*wörtl.* russisches Insect*) — Floh.
kaзык — Fussknöchel.
kaзык — gesund.
kaзан — Kessel.
kac (kaзы) — Rand; Nähe.

Dat. kaзына — nahezu.

Loc. kaзында — nahebei; *z. B.* ak талаiнын̡ kaзында — an dem Saume des weissen Meeres.*

Abl. kaзынан̡ — von der Nähe her.

Com. kaзыбынан̡ — nahe entlang.

kaзы — Bauchfett.
kaзын̡ — Birke.
kaзарт (kaзартарбын) — färben, weissen.
kac (kaзарбын) — graben; zerbeissen (*z. B.* kузук — Nuss).*
kac-енä (kaзына) — Schwiegermutter.
kaп — Sack; kaпчык — Beutel.*
kaп (kaбарбын) — fangen, ergreifen.
kaбӹрӷа — Seite, Rippe.
kaбō — Zunder.
kaбы — als wenn (*R.* какъ бы).
kaм — Schaman.

kaмна (kaмнīрбын) — zaubern.

kaмak — Stirn.
kaмнōc — Otter.
kaмџы — Peitsche.
kaмџыла — peitschen.*
kāрчak (aus kaјырчak) — kleiner Kasten.
kыр (kырарбын) — 1) schaben; 2) rasiren.
kырыс (kырызарбын) — schelten.
kырың — Rand (kырī — sein Rand); s. *Gr*. S. 66. 11.
Dat. kырīна — nebenhin.
Loc. kырīнда — neben.
Abl. kырīнаң — von nebenher.
Com. kырīбынаң — vorbei.
kыс — Mädchen, Tochter.
kыiҕа — klug.
kыiҕы — Schrei.
kыiҕыла (kыiҕылīрбын) — schreien.
kыiрыk — Weiberschwert (in Märchen).
kыiмы̆рат (kыiмы̆радарбын) — rühren.
kыiмы̆ран (kыiмы̆ранарбын) — sich rühren.
kыҕы̆р (kыҕы̆рарбын) — rufen; lesen.*
kыјыр — schiefäugig.
kыл — Mähne (abgeschnittene); Pferdehaar.*
kыл — Saite; kыллыг̄ — mit Saiten bezogen.*
kылыс — Schwert.
kыр — kleiner Bergrücken.
kыр — grau (vom Pferde).
kырыk — vierzig.
kырыk — schneiden.*
kырымџыk von kыр (kырарбын) — Baumsaft.
kын — Scheide.
kын — verlangen (*fut*. kынарбын).*
kыс — Winter; kыстаг̄ — Winterhaus.*

kыста (kыстīрбын) — überwintern (von kыс).
kыскы̄р (kыскы̄рарбын) — schreien.
kызар (kызарарбын) von kызыл — roth sein.
kызарт (kызартарбын) von kызар — roth machen, färben.
kызыл — roth; kан kызыл — purpurfarben.*
kызыл-аі — Monatsname für den Mai.
kызыл-састыг̄ — rothhaarig.
kыс (kызарбын) — drücken; *Passiv:* kызыл.*
kып (*Acc. mit d. Suffixe der 3-ten Pers.* kыбып) — Lichtschnuppe (bei Castr. brennend, fliegend, d. h. Asche od. Russ).
kыпты — Scheere; *vergl.* kаіҷы.
kыптыла — abscheeren.
керäк — nöthig; Nothwendigkeit; Geschäft.*
ол керäктäӊ — deshalb.
нō керäктäӊ od. нō керäк — weshalb?
керäl — Glas; *vergl.* kары.
кес (кечäрбін) — über das Wasser fahren.
кечірä — über.
кем, кім — wer.
kel (келäрбін) — kommen; келіс — übereinkommen.*
келäскін — Eidechse.
келін — Schwiegertochter, Frau des jüngern Bruders.
керä-kус — Adler (in Märchen).
кертін (кертінäрбін) — glauben.
кертіс — wahr, richtig.
кертістіг̄ von кертіс — gläubig, treu.
кендір — Hanf.
кедäр — seitwärts, fort.
кеҷä — gestern.
кесті — Hintertheil. *Gr.* § 101, S. 65, 4.

Dat. кестїнä — nach hinten.
Loc. кестїндä — hinten.
Abl. кестїнäң — von hinten.

кес (кезäрбїн) — zerschneiden; tragen, anziehen; hauen.
кезїр (кезїрäрбїн) — ankleiden.
кезäк — ein kleines Stück, wenig (*eig.* Abschnitt*, von кес).

кезїр, кеџїр — Knorpel.

кеп — Kleidung.

кебїрlїг — ähnlich.

кебїс — Matte, Teppich.

кемä — Boot.

кемїр (кемїрäрбїн) — nagen.

кїк — Ziege; Reh.
ak кїк — Rennthier; Antilope.*

кїклö — stotternd.

кїкчї (von кїк) — Adler.

кїр — alt (von Menschen).

кїр (кїрäрбїн) — eintreten, angehen.

кїрбїк — Augenwimper.

кїн — Nabel.

кїчїг — klein, wenig; кїчїгдä — in der Minderjährigkeit.*
Demin. кїчїџäк — ein wenig.
кїчїг сōк — kleine Kälte, Name eines Monats, des Octobers.

кїс — Zobel.

кїс — Ende (in Liedern); Filz.

кїстä (кїстїрбїн) — wiehern.

кїзäн — Bande.

кїзї — Mensch. Тадар кїзї — Tatar.

кїм, кем — wer.
кїм-дїр = wer ist? (bei Castr. wer wohl; *Gr.* § 58).

koi — 1) Schaaf; 2) Hammel.
kōk — Blase.
koҥза — Fliege; *vergl.* kapa сӑк.
kojыг̄ — dick (*z. B.* Brei); kojыт — dick machen.*
kojын — Busen; koiны — sein Busen.
kол — Hand; Finger (*z. B.* устӯн-kол — Daumen*).
kола — Messing.
kōла (kōлīрбын) — lärmen.
kоллаг̄ — Bauchgurt.
kолтыk — Achselhöhle.
kōр — hellroth mit gelb gesprenkelt (d. i. Pferdefarbe; *R.* коурый*).
kорам — später.
kорыk (kорыҕарбын) — erschrecken.
  kорыkтыр (kорыkтырарбын) — in Schrecken setzen.
kорҕалцын, kорҕанцыл — Blei.
  ak kорҕанцыл — Zinn.
  kара kорҕанцыл — Blei.
kōрла (kōрлīрбын) — schnarchen.
kортыk von kорыk — furchtsam.
kорды — Reiher.
kордыҥ — Maische.
kон (kонарбын) — übernachten.
kонцыk — Nachbar (von kон).
kот — wenn nur (*R.* хоть). *Gr.* § 111.
kодаk — männliches Geschlechtsglied.
kōс — schön.
kōста (kōстīрбын) — bunt machen, färben (von kōс — schön).
kос (kозарбын) — zunehmen; hinzufügen.
kозыл (kозыларбын) — zunehmen.

kockap-ai — Monatsname (April).
kockын — Schwanzriemen.
kocты — Pfeil (in Märchen).
kocтī — nebenbei; *vergl.* кырīнда.
козан — Haase.
коз-ōc — Handvoll (beide Fäuste).
kопта (kопτīрбын) — über etwas klagen.
комыс — Balalaika, vielsaitige Harfe.
комды — Grab; Gruft.
кō̈ — schwarzes Insect, das meist in den Jurten lebt.
кöiтĭк — habsüchtig.
кō̈к — blau; grün.
кöк — Kuckuck.
кöксӑ (кŏксīрбĭн) — laut schreien beim Zanken.
кöгӳс — Brust unter der Achselhöhle; кöксӳ — seine Brust.
кöгӓнӓк — Hemd, langes Weiberkleid.
кöгĭlдĭ, кŏгӳlдӳ — Schnepfe.
кō̈гĭн — Enterich.
кöjӓ — erloschene Kohle; *vergl.* кöс.
кöi (кöjӓрбĭн) — brennen.
кöl, кӳl — See.
кölӓткĭ — Schatten.
кöl̄ӓчкӓ — Ring (*R.* колечко).
кöl (кöl̄ӓрбĭн) — anspannen.
кölӓн (кölӓнӓрбĭн) — wollen, wünschen.
кöрĭк — gestreiftes Eichhorn (*Tamias striatus*).
кöр (кöрӓрбĭн) — sehen.
кöртĭс — zeigen.*
кō̈нӓ — eben, gerade, gleich.
кöттӓн — der Hintern.

кӧчä — Gerste.
кӧс (кӧчäрбі̆н) — nomadisiren, weiden.
кӧчі̆к — der Hintere.
кӧді̆р — heben.
кӧді̆рі̆l (кӧді̆рі̆läрбі̆н) — sich erheben.
кӧс — brennende Kohle; *vergl.* кӧjä.
кӧзä, auch: оба — Kurganstein.
кӧзäцä, auch: кӧзäгä* — Vorhang.
кӧзäнäк — Fenster.
кӧзі̆т (кӧзі̆дäрбі̆н) — zeigen.
кӧп — viel, oft.
кӧбі̆ргä — kleine Brücke für Fussgänger.
кӧбі̆ргäн — wilder Lauch.
кӧбі̆к — Schaum.
кӧмі̆lді̆рі̆к — Brustriemen.
кӧм (кӧмäрбі̆н) — begraben.
кӧмі̆скä — Augenbraue.
kӯ — Schwan; kӯкат — Schwanfrau (in Märchen).
kуі — Höhle.
kуіӈа — Kopfhaut; Gelée.*
kујӯн — Wirbelwind.
kул — Knecht, Sclave.
kула — falb mit schwarzer Mähne und schwarzem Schweif (Pferd). *Russ.* саврасый.*
kулаk — Ohr, Griff.
kулас, auch: сарзыш (*aus dem Russischen* сажень*) — Faden, Klafter.
kулӯн — Füllen.
kулӯнцаk — Demin; kулӯнныг̄ пі̄ — Stute mit den Füllen.
kур — Gurt.
kурӯг̄ — trocken, leer, vergebens.

kураҕан — Lamm.
kурў (kурīрбын) — trocken werden.
kурўт (kурўдарбын) — trocken machen.
kурўт — Airàn-Käse.
kурҕаk — Gaumen.
kурлўk — Köcher für Eisenpfeile.
kурт — Wurm; kуртта — wurmstichig werden.*
kазаk-kурт — Floh.
kурча (kурчīрбын) von kур — umgürten.*
kурчаца von kурча — Mittelleib, Hüfte, Leib.
kунў — Vielfrass.
kуттўk — Brunnen.
kуча — Hammel.
kуда — Freiwerber.
kудала .(kудалīрбын) — werben.*
kудаҕаі — Freiwerberin.*
kудаі — Gott.
kудаі kус — Taube.
kуцаk — Zwischenraum zwischen den Armen, Tracht, Last, so viel man mit beiden Armen umfassen kann.
kуцаkта (kуцаkтīрбын) — umfangen, umfassen.
kус — Vogel.
kус палазы oder пала kус — Vogeljunges.
kара kус — schwarzer Adler.
kудаі kус — Taube (*eig.* Gottes-Vogel*).
kусkацаk von kус — Spatz; Vögelchen.*
пора kусkацаk — Sperling (*eig.* schwarzgraues Vöglein*).
kусkўн — Rabe.
kус (kузарбын) — 1) giessen, streuen; 2) ausspeien, sich übergeben.

kузӳң (auch: kузӳk аҕас) — Ceder.
kузӳрӳk — Schwanz (Fisch-, Vogel-, Pferde-).
kубаҕан, auch: ербäккäі — Schmetterling.
kубӳл (kубӳларбын) — sich verwandeln.
    kубӳлдӳр (kубӳлдӳрарбын) — verwandeln.
kум — Sand.
kума — Verbrämung.
kумӳсkа — Ameise.
kумдӳс — Biber.
    kара kумдӳс — Otter (*eig.* schwarzer Biber*).
кӳгӳрт — Donner.
    кӳгӳрт чолы — Regenbogen (*eig.* Donner-Weg).
    кӳгӳрт тапсап-чадыр oder кӳзрäп-чадыр — es donnert.*
кӳңӳр — ein hohler Baum mit Vogelnestern (*Russ.* дупло).
кӳңдäі (auch: кöңдäі*) — leer, hohl.
кӳl — Asche.
кӳl (кӳlăрбін) — lachen; кӳlдӳр — lachen lassen.*
кӳlӳк — tapfer.
кӳр, auch: чіттіг — scharf.
кӳрäң — schwarzbraun, dunkelbraun (von Pferden). *Russ.* бурый*.
кӳрäс (кӳрäзäрбін) — ringen.
кӳрäс — Kampf.*
кӳрä (кӳрірбін) — schaufeln.
кӳркӳ — Birkhuhn.
кӳргäн — heftige Kälte, Monatsname = Januar. S. Mélang. Russes, T. III, p. 313.*
кӳрџäк von кӳрä — Schaufel.
кӳн — Sonne, Tag.
    орты кӳн — Mittag.

кӱӊӱгäс — Welp; junger Hund*, *vergl.* адаі.
кӱс — Kraft, Stärke.
    кӱстӱг — stark.
кӱс-чок — kraftlos, schwach.
кӱс — Herbst; кӱскӱ — herbstlich.*
    кӱстä (кӱстāрбïн) — den Herbst zubringen.
кӱскä — Maus.
кӱскӱс — Salmo Lenoc.
кӱзäн — Iltis.
кӱзӧ, кӱзā — Schwiegersohn.
кӱзӱрä (кӱзӱрīрбïн) — donnern.
кӱбӱр — Schwefel.
кӱмӱс — Silber (auch: silbern*).

н.

нā (aus jаӊы) — neu.
нāk (aus jаӊаk) — Wange.
наҕыс — einzig, allein.
наӊмыр — Regen.
нан — Pferdeschopf.
нан (нанарбын) — sich wenden, umkehren, zurückkehren.
    нандыр (нандырарбын) — wenden, umkehren.
наӊы — Freund.
начын — Falke (auch: лачын*).
нāда — neulich, unlängst (von нā).
    нāдаҕы — neulich (*Adject.*).
немä — was; Ding* (*Plur.* немäläр).
    немäдäӊ — weshalb.
негä — Frau des ältern Bruders.
негäӊï — 1) Tante; 2) = негä.
неӊ — Schneekruste.

неҥ *mit dem Suffixe der 3. Pers.* нī — Aermel.
неңі̆ — Perle.
нымзак, чымцак — weich.
нымзат (нымзадарбын) — erweichen.
нīк (aus jäңі̆l) — leicht; billig.
ні̆ткä — Nackensehne.
ні̆скä — schmal, eng.
нō — was.
нōдаҥ oder нōбыла — weshalb.
нō-дыр — was denn (was ist*).
нōдарҕа (aus: нō едäргä) — wozu.
нокта — Halfter.
номза — Jeletz (Fisch), *Cyprinus Leuciscus.*
нӯн (нӯнарбын) — schnitzen (mit dem Messer).
нумак, умак oder нымак — Märchen.
нумак сал (саларбын) — Märchen erzählen.
нумӯр(т)ка — Ei; Hode.
нумӯрт — Traubenkirsche (*Prunus Padus*). *Russ.* черёмуха (auch: нымырт).
нумзӯрӯк, мунзӯрык — Faust.

т.

та (тä), да (дä) — encl. 1) nur; 2) in.
тā (тā̈), дā (дā̈) — encl. 1) und (*Gram.* § 112); 2) obgleich.*
таізак statt таjызак (von таjыс) — seicht.
таіма (auch: тäімä*) — Lüge, Spötter.
такта — grosse Brücke; Bank*.
таг̄ — Berg.
таг̄лыг̄ — bergig.
таҕы̆ран (таҕы̆ранарбын) — ausbessern, flicken.
таҕы̆ра (таҕы̆рīрбын) — ausbessern.
таҥ — Morgenröthe.

таңда — morgen.

таңд'-ӱрӱгӱп — übermorgen.*

таңма — Zeichen, Flecken, Merkzeichen.

таңмала (таңмалірбын) — stempeln, zeichnen.

таjak — Stab.

таі (таjы) — Oheim, Mutterbruder.

таjыс — seicht.

тал — Weidengebüsch.

талаі — Meer.

талас (талазарбын) — eilen.

тал (таларбын) — 1) schwimmen; 2) in Ohnmacht fallen.

тала (талірбын) — zersplittern, zerschlagen.

талал (талаларбын) — in Stücke gehen.

талҕан — Gericht aus gerösteter und fein zerstampfter Gerste.

талла (таллірбын) — auswählen.

тар — Pulver; eng.

тāр — grobes Tuch, Kleid. *R.* армякъ.

тара (тарірбын) — kämmen.

таран (таранарбын) — sich kämmen.

тарын (тарынарбын) — sich ärgern, zürnen.

тарынңак — böse; zornig.*

тара (тарірбын) — säen.

тарҕаk von тара — Kamm.

тарлаҕ — Acker.

тāрла (тāрлірбын) — laden, belasten.

тарт (тартарбын) — ziehen.

тартын (тартынарбын) — sich ziehen.

тартыс (тартызарбын) — einander ziehen.

тан — Nordwind, Nord (auch: Zephyr*).

тāн — Dohle (Vogel).

тана — Nüstern.
таны (танірбын) — erkennen, erfahren.
таныс (von таны) — Bekannter.
тадылыг̄ — angenehm, schmackhaft.
тас — Stein.
тастыг̄ — steinig.
таскар — hinaus, draussen.
таскартын — von draussen.
таста (тастірбын) — werfen, lassen, vergeben.
тазак — Hoden.
тазыла (тазылірбын) — einen dumpfen Ton von sich geben.
тазын — Ochs; Stier.
тапчōр — Steigbügelriemen.
тапса (тапсірбын) — lärmen; sprechen.*
тапсаба (тапсабаспын) — schweigen (wörtl.: nicht sprechen).
табак — Schüssel.
табан — Ferse.
табы̆рак — schnell; тек табы̆рак — schneller.
тап (табарбын) — finden.
тапкыр — Räthsel.*
табыс — Lärm; Nachricht.*
тамак — Kehle, Gurgel; Speise.
тамы̆р — Graswurzel; Ader; Bach, Quelle.
тамцы — Tropfen.
тамцы̆ла — tropfen; fliessen, rinnen.
теккäк — Huhn.
 acкы̆p тäккäк — Hahn.
тер — Haut.
тербäн — Mühle; тербäн тарт — mahlen.*
текты̆рбä — Kaulbarsch.

тегäi — kleiner Berg; Hügel.*
тең — gleich.
    теңнä (теңнīрбïн) — ebnen.
терä (тāрä) — bis zu.
терäк — Pappel.
терäң — tief.
терäс — Stütze.
тер (тāр), терäрбïн — sammeln.
терпäк — Rad, Kreis, rund.
тескäр азак — Taucher (*Colymbus arcticus*); auch: Maulwurf* (wörtl.: zurück-Fuss*).
тес (тезäрбïн) — hineinschieben; durchstecken.
тезä (тезīрбïн) — mahlen, zerreiben (z. B. Tabak).
тебä — Kameel.
теб' ïңä — grosse Nadel (wörtl.: Kameel-Nadel*).
теп (тебäрбïн) — mit den Füssen stossen (*Russ.* лягать*).
темäр — sehr; vergeblich.*
темнä — bereiten, in Ordnung bringen.
тегäн — Fischwehre.
тегäн сыбы — Silbertanne.
тегïр — Himmel; тегïр кӯзрäп-чā — es donnert.*
    тегïр еп — Kirche (wörtl.: Gotteshaus).
    тегïр-цол — Regenbogen (wörtl.: Himmels Weg).
    тегïр-царыҕы — Abendröthe.
тегïлбäк — steil, abschüssig.
тең — gleich.
тер — Schweiss.
    терlä (терlīрбïн) — schwitzen.
термä — Zeltstange.
тес (тезäрбïн) — durchbohren.
    тезïл (тäзïлäрбïн) — Löcher bekommen.
    тезïк — Loch.

тем — rechte Zeit.
темїр — Eisen.
ты̄н (ты̄нарбын) — beissen, fassen (von der Axt oder dem Messer).
тыдын (тыдынарбын) — wagen.
тыс — Ruhe.
    тыстї — ruhig.
тымыг̄ — ruhig, still.
тыkта, тыkтīрбын — bereiten, anfüllen.
тың — stark*, sehr.
тылō — Morasthümpel.
тырык̆ — Gründling (*Cyprinus Gobio*).
тырђаk — Nagel, Vogelkralle.
тырба (тырбīрбын) — harken.
    тырбан (тырбӑнарбын) — sich kratzen.
тырбōс — Rechen, Harke (*Russ.* грабли*); von тырба.
тын — Athem.
    тыныс — Athemzug.
    тынан (тынанарбын) — ausruhen.
тыт — Lärchenbaum.
тї̆рä (тї̆рīрбї̆н) — stützen.
тї̆стäн (auch: тыстан*), тї̆стäнäрбї̆н — dulden.
тї̆к (тї̆гäрбї̆н) — nähen; bauen* (*z. B.* die Jurte, in Märchen).
тї̆гї̆ — jener.
    тї̆гдäр — dorthin.
    тї̆гдä — dort.
    тї̆гдäртї̆н — dorther.
тї̆l — Zunge.
    тї̆lџї̆к — Verläumder.
    тї̆lџї̆ктї̆н (тї̆lџї̆ктї̆нäрбї̆н) — verläumden.
тї̆lä (тї̆līрбї̆н), auch: кї̆lä (кї̆līрбї̆н) — suchen, bitten.

tĭläн (тĭläнäрбĭн) — betteln.

тĭрĭг — lebendig.

тĭрĭl (тĭрĭläрбĭн) — lebendig werden.*

тĭн — Halfter.

тīн — Eichhorn.

тīн kады — Preiselbeere.

тĭс — 1) Zahn; 2) Knie.

тĭзĭ — Weibchen.

тĭз'адаі — Hündin.

тō — Weissdorn (*Crataegus oxycantha*).

тоі — Thon; Hochzeit.

тоілыг — lehmig.

тоk — satt; *vergl.* тос, тосkан.

тоk-пын, ich bin satt.

тоkта (тоkтīрбын) — anhalten, aufhören.

тоkтаг — Verzug, Aufenthalt.

тоkнаk — Klotz.

тоҕын (тоҕынарбын) — arbeiten.

тоҕас (тоҕазарбын) — besuchen, zusammenkommen.

паза тоҕасkанца — auf Wiedersehen.

тоҕыр — querüber.

тоҕырkы — Fremder; von тоҕыр.

тоҕыс — Arbeit.

тоҕыс — neun.

тоҕызынцы — der Neunte.

тоҕызар — zu neun.

тоҕыз-он, neunzig.

тоҕыз-ōлац — alle neun.

тоц — gefroren; frieren (тоцарбын, тōрбын).

тоц ас — Saat, Getreide (*eig.:* gefrorenes Korn*).

толамыр — Ringfinger.

толҕаі — schief (vom Baume u. s. w.).

толҕа (толҕірбын) — winden, wenden.
толдыр — füllen.*
    толдыра — voll.
торы — stets.
торыг — braun (vom Pferde). *Russ.* гнѣдой.
торҕы — seidener Stoff.
торҕаjak — Lerche, kleiner Steppenvogel.
тон — Pelz.
тōт — Kruste, Schneekruste.
тодak — Feldhuhn. *Russ. im Minus. Kreise* степная или полевая курица.
тос — Birkenrinde.
    тозаі (тос-аі) — Monatsname = Juli.
тос (тозарбын) — satt werden.*
    тосkан — satt (*Partic.*); *vergl.* тоk.
тоза — ganz, alles.
    тōс (тōзарбын) — beendigen.
тобырак — Staub, Sand.
тобын — kleine Mückenart (*thrips*). (*Russ.* мошка*).
тōі — ähnlich.
тöкпäс — Baumstamm (*Russ.* пень*).
тöк (тöгäрбін) — streuen, giessen.
тöl — Geschlecht.
тölä (тölірбін) — bezahlen.
тöläн — Milz.
тölкälä (тölкälірбін) — zaubern, spähen.
тȫрі (тȫрірбін) — gebären.
тöрт — vier.
    тöртінџі — der vierte.
    тöртȫläң — alle vier.
    тöртäр — zu vier.
тöс — Brust; Geschlecht.

тöс (*mit dem Suffix der 3. Pers. Sing.* тöзï) — Baumstamm an der Wurzel.

тöзä (тöзïрбïн) — betten, ausbreiten.

тöзäк — Bett.

тöбïн — hinunter.

тöбïртïн — von unten.

тöбïнгï — unterhalb befindlich.

туіkа — heimlich.

туіҕаk — Huf.

тӯг — Stromwehre.

туҕан — Verwandter.

туңма — jüngerer Bruder, jüngere Schwester.

тул — Wittwer, Wittwe.

тул-кïзï — dasselbe.

тулӯң — Haarflechte (der Weiber); aber: сӯрмäс — Haarflechte der Mädchen.

тулуңнӯг — mit einer Haarflechte versehen.

тура — Stube, Hütte (auch: Stadt*).

тур (турарбын) — stehen.

турҕӯс (турҕӯзарбын) — stellen.

турӯн — Feuerbrand.

турна — Kranich.

тун (тунарбын) — taub werden.

тунӯk — taub.

туда — Handgriff; von тут.

тут (тударбын) — halten.

тудӯб-ал (аларбын) — fangen (bei Castrén: rauben).

тудӯс (тудӯзарбын) — sich schlagen; einander schlagen.*

тус — Salz.

туста (тустïрбын)* — salzen.

тустӯг — salzig.
тус-чоk, salzlos.
тус — entgegen; Zeit.
ол-туста — dann.
тустыг̄ — tüchtig, kernig.
туза — Hülfe.*
туза (тузірбын) — festbinden (Pferdefüsse).
тузаk — kleine Angel; Fangschlinge.
тумаk — Mütze mit Ohrklappen.
тумџӯk — Nase; Vogelschnabel.
тӯк — 1) Haar (bei Männern); 2) Daunen.
тӱ̆ктӱ̆г̄ — haarig; тӱ̆ктӱ̆г̄ āр — Biene.
тӱ̆ккӱ̆р (тӱ̆ккӱ̆рäрбїн) — speien.
тӱ̆ккӱ̆рӱ̆к — Speichel.
тӯгäнџї — der letzte.
тӱ̆lгӱ̆ — Fuchs.
тӱ̆lгӱ̆џäк — Füchschen.
тӱ̄р (aus тӱ̆џӱ̆р) — Schamanen-Trommel.
тӯрäі — Strumpf- oder Schuhschaft.
тӯн — Nacht.
тӯндä — bei Nacht.
тӯнā — früher, vor Kurzem.
тӯнāгї — früherer.
тӱ̆дӱ̆н — Rauch.
тӱ̆с — Traum.
тӱ̆зä (тӱ̆зірбїн) — träumen.
тӱ̆с — Süden, Mittag.
тӱ̆с — eben, gleich.
тӱ̆с (тӱ̆зäрбїн) — herabsteigen, fallen.
тӱ̆зӱ̆р (тӱ̆зӱ̆рäрбїн) — herablassen.
тӯп — Boden.
тӯмнӯк, тӯннӯк — Rauchfang; *vergl.* тӱ̆дӱ̆н.

ч.

чā — Bogen (gewöhnlich ok чā).
чā — Krieg.
чаі — Sommer; чаілаг̄ — Sommerhaus.
    чаіҕы — Sommer-.
    чаіла (чаілīрбын) — den Sommer zubringen.
чаkнас — Deckel.
чаkсы — gut.
    чаkсыла (чаkсылīрбын) — die Güte haben.
чаҕа — Pelzkragen.
чаҕын — nahe.
    чаҕынтын — von der Nähe her.
чаҕла (чаҕлīрбын) — schmieren.
чаjа (чаjīрбын) — 1) schaffen; 2) beschliessen.
чал — Flamme; *vergl.* чалын.
чалаң — 1) unverheirathet; 2) zu Pferde.*
чылас — nackt (bei Castrén: ŧalâs).
чāлас (чāлазырбын) — streiten, kämpfen; von чā (Krieg).
    чāласkан — Streiter; von чāлас.
чалын — Blitz; *vergl.* чал.
чалҕыс — allein; einzig (bei Castrén: ŧalgas).
чалҕа (чалҕīрбын) — lecken.
чалла (чаллīрбын) — miethen.
чалбаk — breit.
чар — steiles Ufer. *Russ.* яръ.
чарыk — Spalte, Licht.
чар (чарарбын) — spalten.
    чара — nach verschiedenen Seiten hin.
    чарыл (чарыларбын) — sich spalten.
чарыт (чарыдарбын) — leuchten.
чарыс аі — milder, leichter Monat = September s. Mél. Russ. T. III, p. 313.

чарым von чар — 1) Hälfte; 2) dumm (*eig.* halb bei Sinnen*).

чарла (чарлірбын) — zu erkennen geben.

чарба — Grütze.

чазаң — langsam.

чаңа — Vaterbruder oder Vaterschwester, ältere Schwester.

чаңак — kleine Fransen oder Lappen.

чач (чаңарбын) — säen.

чат (чадарбын) — sich legen, liegen.

чадап — kaum (*Russ.* едва*).

час — 1) Frühling; 2) Thräne, Regen.

часкы — Frühling-.

часта (частірбын) — das Frühjahr zubringen.

час — Lebensjahr.

частыг — Lebensjahre habend.

час (чазарбын) — ausbreiten.

чазыр (чазырарбын) — verbergen, verstecken.

чазырын — heimlich.

чаза (чазірбын) auch: час (чазарбын) — behauen (mit dem Beile).

чазаг — zu Fuss; *vergl.* чалаң.

чазы von час (чазырбын) — Feld, Steppe.

чапсы (чапсірбын) — sich wundern.

чапсыр (чапсырарбын) — befestigen (bei Castrén: nahe kommen).

чапсын (чапсынарбын) — sich pressen (bei Castrén: befestigen).

чабал — schlecht.

чабалла (чабаллірбын) — tadeln.

чап (чабарбын) — zumachen, zudecken.

чабын (чабынарбын) — sich zudecken.

чабас — ruhig (von den Pferden).
чабыр (чабырарбын) — niedrig machen.
чабыс (чабызак) — niedrig.
чабын (чабынарбын) von чан (чабарбын) — sich bedecken.
чеjӓн (auch: чаjӓн) — Gott (*eig.* Schöpfer*).
чекпӓ — Vielfrass.
чекпӓн — feines Tuch (s. секпӓн).
чеңмӓ — eine Art wilder Ziegen.
челїн — Mähne.
четтї — sieben.
четтiнҹi — der siebente.
четтiлӓр — zu sieben.
четт'он — siebzig.
четтїр (четтїрӓрбїн) von чет (чедӓрбїн) — erlauben.
чедїl — Husten.
честӓк — 1) Gartenerdbeere; 2) Beere im Allgemeinen.
чеl — Wind.
челӓрӓ — Baumwurzel.
челїм — Leim.
чер — Erde.
черлӓ (черлїрбїн) — ein Land bewohnen.
чедӓрӓн — der grosse Bär (Sternbild).
чет (чедӓрбїн) — einholen, erreichen.
чедїрт (чедїртӓрбїн) — näher bringen, nähern.
четтїрӓ von четтїр (четтїрӓрбїн) — bis.
чедїl (чедїлӓрбїн) — husten.
чеч (чечӓрбїн) — stechen.
чес — Kupfer (*vergl.* кола).
честӓк — Gartenerdbeere, Beere.
чебiргї — zwanzig.

чыkчō — Schläfe.
чыг̄ (чыҕарбын* — чы̄рбын) — sammeln.
    чыҕын (чыҕы̆нарбын) — Vorrath anlegen.
чыҕанаk — Ellenbogen.
чыл — Jahr.
чыл (чыларбын) — herabgleiten.
чылан — Schlange.
чылҕы — Tabune.
    чылҕылыг̄ — zur Tabune gehörig.
чылтыс — Stern.
чы̄нчаk — Keil.
чыда — Schwert; Speer; Dolch.
чыс — Geruch.
    чыстан (чыстанарбын) — riechen.
    чыстыг̄ — riechend.
чыс — Wald; dick, dicht.
чымылчаk — kleiner Finger (*R.* мизинецъ *).
чымџаk — weich (s. нымзаk).
чылыг̄ — warm.
    чылын (чылынарбын) — warm werden.
    чылыт (чылыдарбын) — erwärmen (bei Castr.: tiläderben).
чылҕаjаk von чыл (чыларбын) — glatt.
чылбы̄рац von чыл (чыларбын) — glatt, eben.
чырт (чыртарбын) — schinden.
    чыртыk — Loch.
чыда — Lanze.
чыџаk — Mist; Koth.
чыс (чызарбын) — abtrocknen.
чӣ (чӣрбӣн) — essen.
    чӣдӣрт (чӣдӣртäрбӣн) — nähren.
чӣк — vergebens.

чӥккӓ — steil; gegenüber.
чӥг̄ — roh.
чӥлī, чӥлӓп — gleichsam.
чӥлӥң — Knochenmark.
чӥт aus чiгiт — jung.
чӥттӥг̄ — scharf.
чӥдӥр (чӥдӥрӓрбӥп) — verlieren.
чiп — Faden (*Russ.* нитка*).
чӥбӓк von чӥп — seidene Schnur.
чōk — Wort.
чōkта (чоkтīрбып) — reden.
чоkkы̆р — bunt.
чоkkы̆рла (чоkы̆рлīрбып) — bunt machen.
чоk — arm; dürftig.
чоҕар — hinauf.
чоҕартып — von oben.
чоҕаркы — der Obere (Gott).
чоҕдыр — Borste.
чол — Weg.
кӱгӱрт чолы̆ — Regenbogen.
чора — absichtlich.
чōрҕап — Decke.
чōрт — Käse; saure Milch (*Russ.* простокваша*).
чорт (чортарбып) — in Galopp fahren.
чон — Volk.
чōн — dick.
чорак — Koppe.
чоракkа — Zieselmaus.*
чода — Schienbein.
чобак — Mühe.
чобала (чобаларбын) — sich bemühen.
чӧi (auch: чоi*) — Betrüger, Lügner.

чöiläн (чöiläнäрбiн) — betrügen, listig sein.
чöр (чöрäрбiн) — gehen, fahren.
чöпчi — gleich.
чуг̄ (чӯрбын aus чуҕарбын) — waschen.
чӯн (чӯнарбын) aus чуг̄ — sich waschen.*
чуҕа — dünn, fein.
чул — Bach, Waldbach.
чул (чуларбын) — rupfen, pflücken.
чурчӯ — Schwager.
чут — Schneefall (auch: Regenwetter*). (*R.* ненастье).
чӳг̄ — Feder.
чӳг чазаҷаҷ тоҷарак — Federmesser*.
чӳгäн — Zügel.
чӳгäннä (чӳгäннiрбiн), auch: чӳгäн сук (суҕарбын*) — Zügel anlegen*.
чӳгӳр (чӳгӳрäрбiн) — laufen.
чӳрäк — Herz.
чӳрäк чок — faul (*eig.* herzlos).
чӱс — Baumschicht.
чӱс — 1) hundert; 2) Rubel (= чӱс акча 100 Kopeken).
чӱс (чӱзäрбiн) — schwimmen.
чӱстӳк — Fingerring.

с.

саi — nur, enclit. *Gr.* § 112. S. 71.
саi — Untiefe, Sandbank.
сак — nüchtern (*Russ.* трезвый*).
сак (саҕарбын) — Feuer anschlagen.
сакылат — Pfand (*Russ.* закладъ).
сакпы, сапкы von сап (сабарбын) — Sense.
саҕанда von сак+анда, саҕанд'ок — ebendort, ebenda.

саҕаннаҥ von сак + аннаҥ, саҕаннаҥ ok — ebendaher (ok = auch).
саҕандаҕ aus сак + андаг̄ — wirklich, also.
саҕам von сак + ам, саҕам ok — sogleich.
саҕал — Bart.
саҕын (саҕы̆нарбын) — denken.
саҕыс — Verstand, Gedächtniss.
  саҕы̆стыг̄ — klug.
саҕы (саҕі̄рбын) — warten.
саҕба — hörbar.
саҥ — Glocke.
саҥаі — immer.
саҥыс — Masholder (*Viburnum opulus*). (*Russ.* калина).
сал — Floss (*Russ.* плотъ).
сала̄ — Schössling, Finger, Zehe, Axt.
сала, салала — ein wenig; kaum.*
  сала-сула — irgendwie.*
сал (саларбын) — legen, lassen.
салын — Thau.
салҕыk — Welle.
  салҕыла (салҕылі̄рбын) — anschwellen.
салҕын — Rübe.
салбыk — Schneebrei.
сара — Trinkgeschirr aus Holz.
са̄ра — Fusssohle, das untere Fussblatt.
сарыг̄ — gelb.
  сарыг̄ кыл (кыларбын) — gelb machen.
  сарыг̄ сӑk — Mücke (*Russ.* комаръ*).
  сарыг̄ балыk — Hausen; *eig.* gelber Fisch. *Russ.* стерлядь.*
  сарыҕамдаk — gelblich.
сӑрысkа — Heuschrecke, Grille.

сары — seine Seite.
 бу сарында — diesseits.
 ол сарында (auch: озарык) — jenseits.*
сарсын — Vorrathskammer.
саг̄ (са̄рбын) — melken.
сана — Schneeschuh.
сан — Rechnung, Zahl.
 санна — zählen; denken (bei Castrén fälschlich auch: lesen).
санмаk (auch: самнаk, самлаk) — Löffel.
садаk — Köcher für (Holz) pfeile.
сат (садарбын) — verkaufen.
 садыг̄ — Handel.*
 садыҕӷы — Kaufmann.
 садыс (садызарбын) — handeln (auch: садыг̄ ет, едäрбін).
 садыб-ал (аларбын) — kaufen.
 садыб-ыс (ызарбын) — verkaufen.
сас — wild; *z. B.*: сас чер — Sumpf;
 сас ат — wildes Pferd.
сас — Haar; чачы — sein Haar.
са̄с aus саӊыс — Harz.
са̄сkан aus саӊысkан — Elster (Vogel).
саскыс von сас (чачарбын) — Möve (Vogel).
сас (сазарбын, чачарбын) — säen; stechen.
сазын (чаӊын) — Papier, Schreiben.
сап — Schaft, Stiel (am Messer, Axt u. s. w.).
сап (сабарбын) — schlagen.
 от сап — Heu (от) machen.*
 сабыл (сабыларбын) — geschlagen werden.
 сабыс (сабызарбын) — wetten.*
 сапкы, сакпы von сап (сабарбын) — Sense.

сабын — Seife.
сабдар — Fuchs mit weisser Mähne und weissem Schweife (*Russ.* игреній, vom Pferde).
самлak, самнak, санмak — Löffel.
са̄к — Fliege (*Russ.* муха*).
  сарыҕ са̄к — Mücke (*Russ.* комаръ*).
сегїр (сегїрäрбїн) — hüpfen.
сен — du.
  сенї — dein.
секпäн, сепкäн — feines Tuch.
сегїс — acht.
  сегїзїнџї — der achte.
  сегїзäр — zu acht.
  сегїз-он, achtzig.
серäт — 1) die Geister der Abgeschiedenen; 2) die Todten.
сес (сестäрбїн) — losbinden.
сеп — Nebenfluss.
семїс — fett.
  семїр (семїрäрбїн) — fett werden.
сїрā — Bier; Lager, Bett.*
сїстї (auch: сїäрдї, срäрдї*) — euer.
сїңїр (сїңїрäрбїн) — sich schnäuzen, schnauben.
сїлїг — schön, hübsch (Weib).
сїлїk (сїлїгäрбїн) — erschüttern, ausschütteln.
сїлкäр — Mai-Monat.
  кїчїг сїлкäр — Juni (s. Mélanges Russês. T. III, p. 313*).
сїр — Ader, Sehne, Faden.
сїргä — Nisse.
сїргäі — Knäkente (*Anas querquedula*).
сїг (сїрбїн) — Striche ziehen.

сідік — Urin.
сіс — Bratspiess; auch: Geschwür*.
сістä (сістірбін) — braten.
сіс (сізäрбін) — schwellen.
сырai (сірäi) — Gesicht.
сын — Wahrheit.
сын — Maass.
сын (сынарбын) — zerbrechen, in Stücke gehen.
сындыр (сындырарбын) — brechen, trennen.
сызыр — Stroh.
сыбыр (сыбырарбын) — kehren, fegen.
сыбыра — überall.
сыбырҕы — Besen.
сыi — Geschenk.*
сыiла (сыiлірбын) von сыi — bewirthen, schenken.
сыkта (сыkтірбын) — aus Kummer weinen (*Russ.* рыдать*).
сыҕар — blind.
сыk (сыҕарбын) — ausgehen, emporklettern.
сырт — 1) Rückgrat; 2) Messerrücken.
сын — Bergrücken.
сын aus сыҕын — Hirsch (*Russ.* сохатый*).
сынна (сыннірбын) von сын (Wahrheit) — versuchen (ein Pferd).
сыда (сыдірбын) — dulden.
сып, сеп — Lilienzwiebel.
сыбы — Tanne.
сым — Haselhuhn.
соң — Hintere.
соңы (сō) — das hinten Befindliche*, nach hinten.
Dat. сōна — nach hinten.*
Loc. сōнда — später; hinten, nach.*

Abl. сōнаӊ — von hinten.* *Gr.* § 101. S. 65.
cōk — Kälte; kalt.*
cok (соҕарбын) — stossen.
соҕak — Mörser.
соҕak палазы — Mörserkeule.*
соӊма, соӊба, сомҕа — Quakerente (*Anas clangula*).
coi (cojарбын) — 1) schlagen; 2) auskleiden; 3) schinden.*
сол — link; links.
cōp — Arbeitsschlitten.
copi — immer (in Märchen).
сорол — Pfeifenrohr.
сорып — Narbe, Wunde.
copkылā — Haselhuhn; Rebhuhn (шорклā).
сортан — Hecht.
содаӊ — stumpf.
содаӊ kузӯрӯk — Stumpfschwanz (Wolf, in Märchen).
cocka — Schwein.
cōк — Knochen, Leichnam.
cōkтäр — Leiche (*eig.* Knochen*); Begräbniss.*
cōk чыг̄ (чыҕарбын) — begraben (*eig.* Knochen sammeln*).
cöк (cöгäрбїн) — auftrennen.
cölä (cölīрбїн) von cöc — sagen.
cōт — Weide; Erle.
cöc — Wort, Botschaft.
cöзïрбä — Zugnetz (*Russ.* неводъ*).
cöп — Unrath, Schmutz.
cōм — Spanne, ¼ Arschin.
cӯk — flüssig, dünn (*Russ.* жидкій*).
суг̄ — Wasser.

сук (суҕарбын) — stossen.
суҕлўк — Zaum.
сула — Hafer.
сулҕа (сулҕīрбын) — bedecken.
сур (сурарбын) — fragen; сураг̄ — Befragung.*
сӯр (сӯрарбын) — herausziehen (aus der Scheide), abziehen, abwerfen.
сун — Länge.
сунҕар — längs.
сун (сунарбын) — ausstrecken.
сус — Tauchergans (*Mergus merganser*).
сус (сустарбын) — ausziehen.
сус (сузарбын) — schöpfen.
суба (субīрбын) — loslassen.
сӯгäн — Schnauze, ein Geräth zum Fischfange (*Russ.* «морда», рыболовный снарядъ*).
сӯläiкä — Glas.
сӯр (сӯрäрбїн) — jagen; verfolgen.
сӯрōн (auch: сöрōн*) — kalt (*Russ.* прохладный*).
сӯргä (сӯргīрбїн) — umwickeln (ein Kind).
сӯрт (сӯртäрбїн), сӯртқїlä (сӯртқїlīрбїн) — schmieren.
сӯрбäс (auch: сӯрмäс*) — Haarflechte (der Mädchen); *vergl.* тулуӈ.*
сӯнä — Seele.
сӯт — Milch.
сӯмä — Listigkeit.*
сӯмälїг̄ — hinterlistig.
сӯмäläн — listig sein.*
стобы (*eig.* ыстобы*) — auf dass (*Russ.* чтобы).

п.

па, пä — Fragepartikel; etwa, enclit. *Gr.* § 112.
па-па (бä-бä) — entweder-oder; *Gr.* § 112.

паі — reich.
паірам — grosses Fest.
    паірамна — ein Fest machen.*
паг̄ — Strick, Riemen.
паӡа — Frosch (auch: паӡа палчаk*).
паӡаjаk — Ferse.
паk (паӡарбын) — klettern, emporklettern, aufwärts gehen.
паjа (пӯjä) — neulich (*Russ.* давича*).
    паjадаң — von neulich.
    паjаӡы — neulich (Adject.).
пала — Kind.
    час пала — Säugling.*
    палаңаk — kleines Kind.
палыk — Fisch.
    аk палыk — Schnäpel (*Salmo Lavaretus*).
    сарыг̄ палыk — Hausen (*Russ.* стерлядь*).
    палыkта (палыkтӣрбын) — fischen.
палыг̄ — Wunde.
па̄ла (па̄лӣрбын) — schätzen, taxiren.
палӡас — Schmutz (auch: палчаk*).
палӡа, паӡла (палӡӣрбын) von паг̄ (Strick) — 1) binden; 2) anbinden; 3) das Netz auslegen.
палты — Axt.
палтыр — Wade.
па̄р aus паӡыр — Leber; der obere Theil des Pelzes.
па̄рсаk von па̄р (Leber) — gnädig*.
пара — Reuse.
параkсан — arm, elend.
парыс — Löwe; Tiger (*Russ.* барсъ*).
пар (парарбын) — gehen, fahren.
паңа — Schwager.

пас — Kopf, Preis; Anfang.*

паста (пастīрбын) — anfangen. *Ger.* пастап — anfangs.

паза — noch; паз'ok — wiederum.

паска — ein Anderer, ein Fremder; ausser, ausgenommen.

ікї паска — nach zwei Seiten hin.

паска — Hammer.

пасkыс — Treppe.

пасты — jüngere Schwägerin.

пастыk — Fürst (in Märchen) von пас.

пазар — Markt.

пас (пазарбын) — 1) drücken; 2) treten; 3) schreiten.

паскыла (паскылīрбын) von пас (пазарбын) — drücken, treten.

пазыр — Karausche (Fisch).

пазыр (пазырарбын) — beten, bitten (*eig.* sich verneigen*).

пāпka — Knöchelchen (*Russ.* бабка).

паба — Vater.

пер — hierher.

пеlтїр — Stelle, wo sich zwei Flüsse vereinigen (*Russ.* устье*); Mündung.

пїр — ein.

пїрїнџї — der erste.

пїр каттап — einmal; einst.*

перїгä — ältere Schwägerin.

пеџä — ältere Schwester.

пес — fünf.

пезїнџї — der fünfte*.

пезōläң — alle fünf.

пезäр — je fünf.

пег̄ — fest, kräftig.
    пектӓ (пектĭрбĭн) — befestigen.
пег̄ — Herr, Stammanführer; Beamter.*
пеl — 1) Gürtel; 2) Bergrücken.
пеl — Taimen (Fisch). (*Russ.* таймѐнь*).
пеlӓн — fertig.
    пеlӓттӓ (пеlӓттīрбĭн) — bereiten.
пес — Kandyk-Wurzel (*Erythronium*).
пет — freilich (*Russ.* вѣдь).
пезĭк — Wiege.
пырҕыр (пырҕырарбын) — prusten. *Russ.* фыркать.*
пысkak — Pfote.
пычаk von пыс (пычарбын) — Messer.
пыс (пычарбын) — zuschneiden.
пыҷылаk (auch: пызылаk*) — Speise aus saurer und süsser Milch, wird statt des Brodes gegessen.
пī — Stute.
пĭjӓ — neulich (*Russ.* давича*); *vergl.* паjа.
пĭlӓ, пĭlӓ — mit. *Gr.* § 100. S. 63.
пĭl (пĭlӓрбĭн) — wissen, begreifen.
пĭlӓ (пĭlīрбĭн) — schleifen, schärfen.
пĭlō (auch: пӳlō)* — Schleifstein.*
пĭт — Laus.
пĭдī — also.
пĭдӓ (пĭдīрбĭн) — beschmieren.
пĭс — 1) Schneide; 2) Ahle.
    пĭстĭг̄ — scharf.
пĭс — wir.
    пĭстī — unser.
поҕō — Perle.
поҕда — schön (vom Manne); heilig.*
пол (поларбын) — werden.

полыс (полызарбын) — helfen.
пора — schwarzgrau. *Russ.* сивый (vom Pferde).
поран — Wirbelwind. *Russ.* буранъ.*
порсыk — Dachs.
порчō — Blume.
поr̄ (поӡарбын = пōрбын) — einschliessen!
потkы — gebratener Brei. *Russ.* саламатъ* od. каша.
подыk — weibliches Geschlechtsglied.
поц̡а — Residuum der Airan-Milch; die zu Käse bereitet wird.
пос — frei, leer.
    позыт (позыдарбын) — freilassen.
    постыr̄ — Mädchen (*eig.* ledig).
пōс — Strumpf- oder Schuhband.
пōс — trächtig.
позыраk — rothhaarig; Sonntag (*aus dem Russ.* воскресенье).
позыr̄ — Nagel.
пöк (пöгäрбïн) — verstecken.
    пöгïl (пöгïläрбïн) — sich verstecken.
пöс — eine Art Zeug (*Russ.* китайка).
пöзӯr̄, пöзӯк (auch: пӯзïк*) — hoch.
    пöзӯr̄ ai — Februar-Monat, da die Sonne hoch über dem Horizont geht. S. Mél. Russes. T. III, p. 313.
пу — dieser. *Gr.* § 57. Seite 22.
    Gen. мыныӊ — dieses.*
    Dat. пā — diesem.*
    Acc. мыны — diesen.*
    Loc. мында — hier (*eig.* in diesem).*
    мындар (auch: пер) — hierher.*
    мынаӊ — von hier.*

мынџа — so viel.*

мындаг̄ — solch ein.*

пуг̄ — Zorn.

пуҕлуг̆ — böse; zornig.*

пуҕа — Stier.

ала пуҕа — Barsch (Fisch); (*wörtl.* bunter Ochs).*

пуҕдаі — Weizen.

пулан — Elenthier.

пулуӊ — Winkel; Ecke.*

пулут̆ — Wolke.

пулуттыг̄ — wolkig.*

пулҕа (пулҕірбын) — mischen.

пулҕōс — Mischstock (*Russ.* мѣсило).*

пурунҕы — der Frühere.

пурун — Nase, das Vordere.

Dat. пурунҕа — nach vorn.

Loc. пурунда — vor.

Abl. пуруннаӊ — von vorn.

пурунҕ' ар — nach vorn.

пурунныӊ удӯ — Nüstern (*wörtl.* Nasenlöcher*).

пурунна (пурунніpбын) von пурун — vorangehen, zuvorkommen.

пут — Lende; Fuss.

пус — Eis.

пус — zerbrechen, zerstören.

пузул (пузуларбын) — zerbrechen (*intrans.*).*

пузō (auch: пызō) — Kalb.

пӱ — Netz (*Russ.* сѣть); *vergl.* сöзірбä.*

пӱк — Wiese.

пӱктӱр — Hügel.

пӱlō (пїlō) — Schleifstein.

пӱр — Blatt.

пӯрlїг — blätterreich.*
пӯ̄р — Wolf.
пӯрӯ̆нкї — Dämmerung.
пӯрӯ̆нкїдä — in der Dämmerung.
пӯ̄рäк — Niere.
пӯрӯ̆к — Mütze.
пӯрсӯ̆ (*eig.* пїрсї — ander) кӯн — übermorgen (auch: тащд' ӯрӯ̆гӯ̆п*).
пӯ̄н (aus пу kӯн — diesen Tag*) — heute.
пӯ̄нгӯ̆ — heutig.*
пӯчӯ̆рȫ — Käse.
пӯдӯ̆н — ganz.
пӯзӯ̆к, пöзӯ̆к — hoch; Höhe.
праі (*eig.* пырai*) — alle.
пырai џердä — überall.
прō (*eig.* пырō*) — Schuld.
пырōлыг̄ — schuldig.

м.

маімаk — Stiefel.
маkпас — hoher Baumstamm.
маkты — Weichen, der weiche Leib.
маk (маkтīрбын) — loben.
маџан — falb (vom Pferde).
маџ — Zeit; Musse.*
маџнан (маџнанарбын) — fertig werden, zurecht kommen.
маџзыра (маџзырīрбын) — eilen.
маџзырī — eiligst.*
маџзырат (маџзырадарбын) — beschleunigen.
мал — Vieh (*eig.* Habe*).
мāрkа — Knopf (*aus dem Russ.* марка*); kaum (?) (bei Castr.).

мāс — Bremse (*Russ.* оводъ, паутъ*).
меккä — Betrug.*
мeккäлä — betrügen.
мeläi — Handschuh.
мен — ich. *Gr.* § 53, Seite 21.
менї — mein.
Gen. менїң (auch: мāң) — meiner.*
Dat. мā, мǟ (aus маҕа, мäгä) — mir.*
Acc. менї — mich.*
Loc. мендä — bei mir.*
Abl. меннäң — von mir.*
мендїр — Quappe.
мылтык — Flinte; auch: Heilandsfest (den 6. Januar, den 1. August und den 6. August, da man zu dieser Zeit Flintenschüsse abfeuert).*
мыра — Plötze (*Cyprinus rutilus*).
мында — hier.
мынаң, мынаңар — von hier.
мындаг̄ — ein solcher also. s. бу.
мїс, мї (*eig.* мес, ме*) — Gehirn; Mark; *vergl.* чїлїң Knochenmark*.
моїдрык — Kragen (von моїн, мојын — Hals*).
мојын (*mit dem Suffixe der 3. pers.* моїны) — Hals.
молат — Stahl.
мо̄лтырык — Nacken.
молҷак — Termin (*Russ.* срокъ*).
муїҕак — Hirschkuh (auch: маїҕак).
мукс̆ӱн — gepflanzter Lauch.
муң — tausend.
мундаг̄ (*eig.* мындаг̄) — ein solcher.
мунзӯрык — Faust (auch: нумзӯрык*).
мумак (auch: мымак, нумак, умак*) — Märchen.

мумаk сал (саларбын) — Märchen erzählen.*
мумўртка (auch: нумўртка) — Ei.
мумўрт (auch: нумўрт oder нымырт*) — Traubenkirsche. (*Russ.* черёмуха*).
мӳн — Fischsuppe (*Russ.* уха*); Suppe.
мӳн — (мӳнäрбїн) — zu Pferde sitzen.
мӳндӳ̆р (мӳндӳ̆рäрбїн) — auf's Pferd setzen.
мӳ̄с — Horn.
мӳ̄стӳ̆ғ̄ — gehörnt.
мӳзӳ̆к (auch: цӳзӳ̆к, пöзӳ̆к) — hoch; Höhe.*

II. Heldengesang.

Пулуң черїн черläп-чадыр
пулуң сӯн їчїп-чадыр
ak тасkылның алтында,
ak талаiның kазында;
еп сал-чадыр
аҕ-оi аттығ̄ Алтын Кан
Алтын Арығ̄ енäiliғ̄.
Пāрынаң сыkkан палазы чоҕыл;
чазы толдӹра маллығ̄,
ӳlгӳ̆зӳ̆-чоk чон-ok.
Ол kаразын kон-чадыр
аттар таң аттып-kелцїк,
арығ̄ кӳн сыҕып-kelдї,
алт-он асkан Алтын Кан
алтын сїрāдäң туруп-kelдї,
толҕалып-чöрїп тонаныб-алды,
тасkар сыҕа-kонды,
аранцӳла аҕ-оi адын

чӳгӳр-чӧрiп чӳгäн суктӳ, [1]
ебiр-чӧрiп езäр салды,
тем терiн терiнiп-чадыр, [2]
темĭр kујаk кезĭн-чадыр;
арыг̄ пӳрӳгцä оk-садаҕын
ас пеĭн курчаныл-чадыр
Енäi Алтын Арыг̄
сыҕып-кеlдi:
«Алтын Кан алҕаным,
kаiдар пар-чады̆рзаң?»
Алтын Кан апчаk сӧläп-чадыр:
«Кадарҕан малымны саннап-кеlĭм,
kалаk чонымны пӧгĭп-кеlĭм.»
Адын kамцылап чӧрiп-сыkты;
аk чазы толды̆ра kадарҕан малын
саннап-чӧрiп санын алды,
kалаk чонын пӧгĭп пӧгĭнĭн алды,
чазаг̄ чӧргäннĭ [3]
чакс' атkа мӳндӳрдӳ,
чылас чӧргäннĭ
чаксы кеп кезiрдĭ.
Ертäң парҕан Алтын Кан
ĭрдä паны̆б-одыр,
ебĭнä кеlĭн адын палҕап-салды,
езĭк ачып кĭрiп-кеlдĭ.
«Езäн одырзаң-ма,
алҕаным Алтын Арыг̄?»
«Езäн одырбын,

---

1) Castr. sakte.
2) bei Castr. überall: ŧåder.
3) Castr.: đörgänene.

Алтын Кан алҕаным».
Ас салып азрап-чадыр
араҕа перїп сыілап-чадыр,
ас чїп тосты,
араҕа їчїп езїрдї.
«Алҕаным Алтын Арыг̃,
чōk чōктап-перїм,
естäрзäң-мä?»
«Ноҕ’ еспäңäң,
Алҕаным Алтын Кан?»
«Чазы толдӹра kадарҕаныбыс кöп,
еп толдӹра чыҕан езїбїс кöп,
їстїбїстäң сыkkан палабыс чоҕыл,
алт-он чаkа чазыбыс четтї
kабырҕадаң kарындас чоҕӹл,
туҕаныбыс пїстїң чоҕӹл,
чазы толдыра kадарҕаныбыс
чаkсы чонні пол-парар;
еп толдыра езїбїс
el чонні полып-парар».
Ол kаразын kоныпчадыр,
аттар таң аттып-кеlдї,
арыг̃ кӱн сыҕып-кеlдї, [4])
алып Алтын Кан турӱп-кеlдї,
таскар сыkты;
чāныц kаттїн алды,
оkтың кöнїзїн алды.
Алтын Арыг̃ енäі:
«Алҕаным Алтын Кан,
kаідар паз’оk парып-чадырзаң?»

---

4) Castr. schreibt: åra kün sègap kilde.

«Аңнап-кеlīм,
kустӯң семīзīн алып-кеlīм,
аңның kаразын ӧдĭр-кеlīм».
Талаі kастī чортып-сыkты,
kанаттыг̅ kус кӧрбäдĭ,
таiҕа kырīбынаң чӧрĭб-одыр,
аң кӧрбäдĭ Алтын Кан,
наныб-одыр,
сын ӳстӳнä чортып-кеlдĭ;
āл kонџыҕы,
el чонын кӧрĭп тур-чадыр
арҕа чонның ортазында
ӳс чыллыг̅ ōлаk пазып-парī;
kалын едĭндä,
kаттыг̅ сӧгĭндä
чӳзӳ чоҕыл;
пу ōлаkтың kараҕынаң
пулут kызара кӧјĭп-чадыр,
kара чернĭң kартызы
сыбыра[5]) кӧјĭп-чадыр.
Алтын Кан аны кӧрĭп,
kардаң аk сыраjы
kарала тартып-тур;
kаннаң kызыл сыраjы,
кӳl-џĭlӓп kара тартып-тур.
«Кадарҕан менĭң малымны
kадарып чīргä тӧрĭп-тĭр,
kаптаҕы езĭмнĭ кезäргä тӧрĭп-тĭр,
ĭџäзĭнäң емгäн сӳдӳ
ӧдĭрäгä керäk».

5) Castr. seberä.

Адын камӌылады,
а̄лҕа кі̄рä оілап-кеlді̆,
адын пос тастады,
ебгä кі̄рä-kонды,
алтын сі̆рā̈гä одыра-тўстў.
Абаkаі чаkсы Алтын Арыг̄
ас пері̆п-чадыр,
Алтын Кан ас чі̆бі̄н-чадыр,
араҕа перзä і̆спі̄н-чадыр,
немä сурза тапсабі̄н-чадыр.
«Алҕаным Алтын Кан,
адаӊа тарынып — кеlді̆ң-мä?
чі̄р ас саҕа чоҕыл-ба?
кезäр кеп саҕа четпäді̆-бä?
мўнäр адың саҕа чоk полды-ба?
нō немā̈ пі̆ді̄ тарынып—кеlді̆ң-мä?»
«Енäі Алтын Арыг̄,
нō немä сен пі̆lä̆ді̆рзäң,
чачың узўн, саҕынӌаң kыскаk,
нō немä сен kат кі̆зі̆
нō немä сен пі̆lӌäңзäң!
kадарҕан пі̆сті̆ң малыбыс
kадарар немä тöрі̆п-ті̆р,
kаптаҕы пі̆сті̆ң езі̆бі̆сті̆
кезäр немä тöрі̆п-ті̆р,
і̆ӌäзі̆нäң емгäн сўдў
ӧді̆рäгä керäк;
ўс чердäң кезі̆п — ӧді̆рäбі̆н.»
Абаkаі чаkсы Алтын Арыг̄:
«Адалыг̄ адаӌны аны ӧді̆р,
ўс чыллыг̄ ōлаkты чер ӧді̆р-бä;
kаӌан-дā саҕа полызар, арҕыс полар,

ĭстĭңнäң сыkkан пала саҕа полар.»
«Іккĭ тулуңнуг̄ kат кĭзĭ,
сен нō немä пĭlңäнзäң!»
Алтын kылычын kāб-алды,
тасkар сыҕа — kонды,
kыіҕа — салды: «Тоҕыс алып,
табы̆раk kеlĭңäр!»
Тоҕыс алып пӯрӯктäрĭн
kолтыkтарына kызып — kеlдĭlӓр.
«Улуг̄ пег̄ kаныбыс,
нō керäк полды?»
«Алып чаkсылар,
тоҕыс алыбым,
тек табы̆раk!
ӯс чыллыг̄ чылāс ōлаkты
тĭгĭ турҕан
сын ӯстӯнä
табы̆раk аҕылы̆ңар,»
кöксäп — чадыр
тоҕыс алыпты.
Алтын Кан тĭгĭ турҕан
сын ӯстӯнä
нарып, чалбаk тас кöдĭр — kеlĭп,
сын ӯстӯндä саҕып, турӯп — чадыр.
Арҕа чонның аразында
ӯс чыллыг̄ чылāс ōлаkты
тоҕыс алып kолдаң, путтаң
kāб — алып,
чергä-дā тāртбĭн,
кöдĭрĭп — kеlīlӓр.
Ӯс чыллыг̄ чылāс ōлаk:
«Каннызы kан Алтын Кан,

кĭчĭг̄ менĭң позымны
ӧдĭр-бä!
ĭстĭңнäң сыkkан палаң мен поларбын,
ӧдĭр-бä!»
Алтын Кан апчаk:
«Кадарҕан малымны
kадарарҕа чӧiläнĭп — чадырзаң.
Тек табы̆раk аҕылы̆ңар,
чалбаk тасkа чапсыра
моiнын салы̆ңар!»
Тоҕыс алып кӧдĭрĭп — кеlĭп
чалбаk тасkа чапсыра
салдылар.
Алып тӧрāн Алтын Кан
молат kылычын
kāб-алып,
ӱс чыллыг̄ ōлаkтаң
моiнын кезäргä-чӧр,
абаkаi чаkсы Алтын Арыг̄
kысkырбiнаң[6]) оiлап-кеlдĭ:
«Алтон частыг̄ Алтын Кан,
ӱс чыллыг̄ чылāс ōлаkты
аны ӧдĭргäнңä,
еlĭг̄ частыг̄
Алтын Арыг̄ менĭ ӧдĭр!»
Оiлап-кеlĭп
ӱс чыллыг̄ чылāс ōлаkтың
ӱстӱнä чадыб-ысты.
«Менĭң сӧзĭмнĭ еспäзäң,
kад̓ оk менĭ пу ōлаkпынаң

6) Castrén: kaskarebenaŋ.

кезіп-сал».
Алтын Кан апчаk
kылычын піргäр тастаб-ысты,
kамџызын kāб-алып,
Алтын Арыг̄ны
ĭккĭ тулīнаң
kāб-алып сојып-чадыр;
кӳннäң тӳскä четтĭрä соіды,
Алтын Арыг̄ kамџы сыдап-полбīн[7]),
талып-парды.
Kāб-алып тастаб-ысты;
kылыџын kāб-алып
ӳс чыллыг̄ ōлаkтың
моінынаң сапчыk,
сапkан аның
kылычы ты̄нмады[8]).
«Кылыс саҕа ты̄нмаза,
тоҕыс азыр молат чыдам
ты̄нар полбазын».
Чыдазын kāб-алџыk,
кӳгӳрт-чĭläп кӳзӳрäп-чадыр,
тоҕыс алыпты kырызып-чадыр:
«тек табы̆раk
ачыңар kолтыҕын
чыдабынаң чачарҕа.»
Чыдазы ты̄нмīн-чадыр.
чыдам саҕа ты̄нмаза
кӳрџäкчä пĭстĭг̄ оҕым саҕа
ты̄нар полбазын.»
Аҕ-оі адына алтаныб-алып

---

7) Castrén: bolbîn.
8) Castrén: tênmäde.

Алтаі сын ӱ̆стӱ̆нä
kыіҕа-салды:
«Тоҕыс алып! чалбак тöзі̆н
ачып-пері̆ңäр.»
Тартып-келі̆п, і̆зäңä сі̆рäні̆п,
чазын тартkанда,
аранҷӯла аҕ-оі ат і̆зäңäҷä
kара чергä кі̆р-парі̄;
ертäн тартkан чазын
і̄рдä позыдып-турдӯ,
таскa чі̆лäп тазылі̄-тӱ̆стӱ̆.
Алтын Кан kорыҕып-парды,
ебі̆н-зäр оілап-сыkты;
ӱ̆с чыллыг̆ о̄лаk тоҕыс алыптың
kолынаң сӯра-тартынды,
Алтын Канҕа kыіҕа-салды:
«Чоҕар Кудаі мені̆ чаjап-тӱ̆зӱ̆ргäн
саҕа Алтын Канҕа,
па̄рыңнаң сыkkан пала поларҕа;
сен мені̆ öді̆рäгä пол-чöрзäң,
он четті̆ чер алтында
kырыk Кӯкат таңда
саҕа ча̄лап келäргä чöрлäр.
Тоҕыс чер озарында
тоҕыс kулас сынныг̆
kызыл kо̄р[9]) аттыг̆
Каттаі Алып
тоҕыс kанның пазын пі̆лі̆п-чадыр,
албан ал-чадыр,
kырыk Кӯкат, оларның наіҷызы

9) Castrén: kâr.

Каттаі Алып
таңд̓ ok keläргä чöрläр,
едĭңнäң кезіп чĭдĭртäрläр,
kаныңнаң аҕызып
суг̄-чĭläп ĭчĭрäрläр;
мен сенĭ кöріп-турўп полыспаспын.»
Едī тĭбīнäң
kара kорҕалцын полып
kара чер алтына
kаjылып тӳзӳб-ысты.
Алтын Кан ебĭнä keліп kорыҕып-чадыр.
«Нō немäнĭ ӳс чыллыг̄
ōлаk сöläдĭ?»
«Енäjĭм Алтын Арыг̄!
он четтĭ чер алтында
kырыk Кӯкат пу чергä
сыҕарҕа чöрläр,
сöläдĭ,
kызыл kор аттыг̄
Каттаі Алып
тоҕыс kанның пазын пĭlĭп
албан алып-чадыр,
kырыk Кӯкаттың наіцызы
Каттаі Алып
kад'ok пістĭ чāлīрҕа
ертäн-öк keläр,
сöläдĭ.
Ӱс чыллыг̄ чылāс ōлаk
сын-ма, таіма-ба[10]) сöläдĭ,
енäjĭм Алтын Арыг̄?»

---

10) Castrén: senmä taimeba.

Ас перїп азрап-чадыр,
араҕа перїп сыілап-чадыр.
Аттар таӊ атkанп̦а,
арыг̅[11]) кӳн сыkkанп̦а
їккӧ̄lӓӊ їчїзїб-одырлар;
аттар таӊп̦ыӊ сӧ̄бынаӊ,
арыг̅ кӳннӳӊ алныбынаӊ
улуг̅ чеl пол-чадыр,
аранц̦ўла табаны улуг̅ паскa чїlӓп,
ат аранц̦ўла
тыны улуг̅ чеl чїlӓп
kо̄лаб-одыр,
Алтаі сынныӊ ӳстӳндӓ
алып чаkсы кеlдї.
«Аг̅-оі ат паҕда-ба?
Алтын Кан темдӓ-бӓ?»
Алып чаkсы Алтын Кан,
ол kыіҕанны еспї̄нӓӊ
тасkар сыҕа-kонды;
Алтаі сынны кӧрзӓ,
kызыл kо̄р аттыӊ ӳстӳндӓ мӳнгӓн
алып чаkсы Каттаі Алып
турўп-чадыр;
он четтї чер алтында
Аінаныӊ пазын пїlїп-чаткан,
kырыk Кӯkаттыӊ
улуг̅ пеп̦ӓзї кендїр тулунц̦ӯг̅
улуг̅ алып Кӯkат мынд' оk кеlтїр.
Каттаі Алып, наіп̦ызы,
kад' оk кеlтїрlӓр.

11) Castrén: āra.

Алтын Кан аранц̣ўла
аҕ-оі адына алтанып
Алтаі сынны
Каттаі алып kырīна чортып келдÿ,
пīр-дā̈ немä сöлäбäдī,
нāктаң сапты Каттаі Алыпты,
адынаң аңдара сāб-ысты (1).
Каттаі Алып тура-kонды,
оілап-келīп Алтын Канны
нāктаң-ар-оk сапты,
адынаң аңдар' оk сапты (2);
Алтын Кан турўп-келīп,
пелдäң kабызып кўрäзīп-парīлар;
четтī кўн, тоҕыс кўн тā̈рä
кўрäзīп,
тоҕыс кўннўң пазында
Алтын Каннын кўчў четпīн-парī;
ўс чыллыг̄ чылāс ōлаk
сын ўстўндä тобыраk полып
kубулуп-чадыр;
kырыk kўkаттың улуг̄ пец̣äзī
ōлактың чаткан черīнäң ўстўнä
одырыб-ысты [12]).
Алтын Кан kысkырып-чадыр:
«Кадарҕан малымны перīм,
арыг̄ тынымны сал!
менī ōдīрбä
алып чаксы Каттаі Алып!
малымны албазаң,
чонымны перīм»,

12) Bei Castrén wird überall «este» gebraucht.

пазырып-чадыр
Каттаі Алыпkа.
Ӳс чыллыг̄ чылāс ōлаk
чадып тыстанмады,
Кӯkаттың алтынаң
тура-kонды.
«Чатkанын пĭлбĭн-дĭр». (3)
Ӳс чыллыг̄ ōлаk
тура-kонды;
kысkырбĭнаң
Кӯkат kорыҕып-парды,
азаҕын кӧдĭрĭп
алтына кӧрĭп-чадыр:
«Каідаң сыkты?
Кĭзĭ полцан-ма? Аіна полцаң-ма?
таң чердäң сыkты-ба,
позымнаң сыҕара kонды-ба,
kаідĭ мен пĭлбĭн-kалдым?»
Кертĭнмĭн кӧчӳгӳн тудўп-кӧрĭп-чадыр.
«Позымнаң сыkпĭн-дыр,
таң чердäң сыkkанын
пĭлбäдĭм.»
Кӯkат пу ōлаkтың сōнаң кӧрĭп,
чапсып одырыб-чадыр;
ӳс чыллыг̄ ōлаk
оілап-парып
Алтын Канны
Каттаі Алыптаң сӯра-тартыб-алды,
кедäр ĭдĭб-ĭстĭ,
позы Каттаі Алыпkа
kāп-турдў,
ас пеідäң kāб-алып

чергä са̄б-ыза-берді̆,
са̄скан чі̄р еді̆ чоk-полды (4),
адаі чалӄі̄р kаны чоk-полды (5),
Каттаі Алыпты ӧді̆ріп-салып,
тарыныб-ыскан, тудар немäзі̆н таппі̄н,
чӧріп-чатса, чер kыімырі̄ тӱ̆стӱ̆,
кесті̆ндä одырӄан
Кӯkат черні̆ тајанып
турӯ̆б-одырӄанда
чер kыімырап-чатkан,
ӯ̆с чыллыг̄ чыла̄с о̄лаk,
Кӯkаттаң kорыkпі̄н,
Кӯkат-сар удр' оk
чӯ̆гӯ̆рӯ̆п-кеlџі̆к,
саӄам kабарӄа етті̆;
чоӄар турӄан Кудаі
пі̆чі̆к тӯ̆зӯ̆рдӯ̆,
ӯ̆с чыллыг̄ о̄лаk
пу пі̆чі̆кті̆
kа̄б-алџыk, кӧріп танып
kыӄырып-чадыр;
пі̄р сарін Кӯkат
кӧріп kыӄырыб-оk-чадыр.
Бу о̄лактаң
тутkан сарі Кудаі пазып-тыр,
Кӯkаттаң тутkан сарін
чер алтындаӄы Аіна пазып-тыр:
ӯ̆с кӱнгä та̄рä молџаk салып-тыр
чоӄар Кудаі
Кӯkатпынаң ӯ̆с чыллыг̄ [13]) о̄лаk

---

13) Bei Castrén überall: łèlyg.

кӳрäспäзін.
«Чер ӳстӳн пектäб-алīм,
пулар і̆ко̄läң кӳрäссä
чер сыдап-полбас.»
Ӳс кӳнгä тāрä чоҕар Кудаі,
тӧбі̆н Аіна молцаk
салып-перті̆р пуларҕа.
Ӳс кӳнгä тāрä пулар і̆ко̄läң
чӧріп-чадырлар;
ӳс кӳннӳң пазы
чеді̆п-кеlді̆.
Кӯkатпынаң ӳс чыллыг̄ о̄лаk
ам кеlі̆п кӳрäсті̆läр,
таг̄ талалып-чадыр,
талаі салҕалып-чадыр,
чер алтындаҕы Аіна
пулардаң kорыҕып-чадыр,
тегі̆р ӳстӳндäгі̆
Кудаі kорыҕып-чадыр;
четті̆ чыл кӳрäс-парīлар,
четті̆ чылдаң ерті̆п,
тоҕыс чылҕа чеді̆п-парīлар;
тың тартысkаннарында
едäктäрі̆нäң чеlі̆ні̆
kанаттыг̄ kус кӧп сабылып,
азактарынаң чеlі̆ні̆
kарсактыг̄ аң
кӧп ӧlі̆п-парī;
kара чер кӧді̆ріп полбады,
чер алтына
тӳзӳп-парīлар,
ӳс чер алтынаң

ертїб-ӧк сыктылар,
анаң-ар он четтї чер алтына
Кӱкаттың черїнӓ
чедїб-одырлар;
ӱс чыллыг̅ ōлак
кӧрїп-парїза,
карҕаналыг каја туруп-чадыр,
он четтї чер алтынаң
ӧзїптїр кӱннӱг̅ чергӓ
пу каја.
Ол каjаның
езїгї ачылып-парҕан туруп-чадыр;
Кӱкат андар тартынып
кӱрӓзїп-чадыр.
Ӱс чыллыг̅ ōлак
пїлїп-парї:
«Кӱкаттың черї пу каја
полыптыр.»
Ӱс чыллыг̅ ōлак
аны пїлїп,
кӱннӱг̅ чергӓ
тартынып кӱрӓзїп-чадыр.
Аї алысканҵа,
чыл ертїскӓнҵӓ,
ӱс чыллыг̅ ōлак
пїр немӓ пїлбїн-парды.
Пїлїнїп-келзӓ,
карҕаналыг̅ кара каjаның
їстїнӓ кїрїп-парїлар
Кӱкатпынаң кад' ок;
каjаның їстїнӓ кїрїп-парҕанда
сōнаң езїк чабылып-парды;

kајаның ĭстĭндä
ōлаkтың азаҕына, kолына
тоҕыс kадыл тоң молат кезäн
суҕӯлды;
ырыҕынаң öттĭрä,
kуцаҕынаң öттĭр' öк
чес оба kан тегĭргä
сыҕара öзĭп-парды;
ӳс чыллыг̄ ōлаk
ол обаны kуцаkтап
турӯб-ысты.
Kӯkат кедäр парī,
кöрĭп-турӯп
kатkыр-чадыр.
«Kĭзĭбĭнäң тас пĭр полцаң-ма?»
Содаң kыiраk kāб-алып
таскa kајырып-чадыр,
kалын пудун kамцылады
позын поз' оk,
kалын едĭн сабынып,
кӳннӳг̄ чергä
чӳгӳрӳп-сыkты,
кӳннӳг̄ чердä чӳгӳрӳп
Алтын Kанның черĭнä
чедĭп-келдĭ.
Алтын Kанның алтон
асkырлыг̄ чылҕызы
аk талаiның kазынаң
суг̄ ĭчĭп,
алтын тасkылҕа
сыҕып пар-чадырлар.
Kӯkат ол чылҕыларны

кӧрĭп андар чӳгӳрӳп-парī,
улуḡ кĭчĭḡ пī малны тоза
кӧрĭп чӧр-чадыр.
Тоҕыс чӳс малның пазы (6)
алтын тӳктӳḡ аҕ-оі пī
ķулуны чоҕыл.
Кӯķат аны пĭлцĭк,
ā̄лҕа кīрӓ оілап-келцĭк.
Улуḡ, кĭчĭḡ, чаксы, чабал,
сыҕар, аķсаķты, тоза
кӧрĭп-парī,
Алтын Арыḡḡа четтĭ,
Алтын Арыḡның
едӓгĭн ачып-кӧрзӓ
палазы чоҕыл [14]);
Кӯķат тасķар сыҕа-ķонды,
чернĭң тамырын кӧрĭп-тĭр.
«Аң полып чӳгӳрӳп парҕаны чоҕыл.»
Ӳс ķыр азыра, ӳс оіны кечĭрӓ
ķо̄п тĭлӓп чӧрĭп-чадыр;
ӳс ķырның озарында
тегӓі турӳп-чадыр;
ол тегӓігӓ оілап-келзӓ
аķ ķулунның ĭзĭ мында чадыр.
«Ад̄ыр, аķ ķулун!
ķара чер ķаттыḡ полар,
ķан тегĭр пӳзĭк полар.
Меннӓң ķаідар парыб-озарзаң?»
Ізĭбĭнӓң ĭстӓп чӳгӳрӳп-сыķты,
аķ ķулунцаķ таḡдаң таḡḡа,

---

14) Bei Castrén: đôgol.

ķырдаң ķырҕа ķалып чӳгӳрӳп-партыр.
Четтĭ тегĭр чернĭ
öттĭп-кеlзä
аķ ķулунны
араңцул' аттыг̄ алып чаксы
ķачырзып-партыр;
Кӯķат аны кöрбīнäң
ķатķырып-чадыр:
«Адыңмынаң наiцым
менĭң ползын,
ķара ķалтар аттыг̄
Каттаңцула алып;
Кудаi пӳдӳргäн
кӳннӳг чердäгĭ öскäн
Каттаi Алып ölĭп-ķалҕан,
паза пĭрсĭ
Каттаңцула наiцым
öläр-бä, чоķ-па?»
Аķ ķулун-мынаң
ķалтар аттың
езĭк сыннап кöрĭп-парīза
аķ ķулунның пĭр ķалаҕан
ķалтар ат ĭкĭ ķалып,
чедĭрбīн-партыр.
«Адыңмынаң Каттаңцула наiцым!
кĭчīцäк аķ ķулунцаķ
аны-дā четпīн;
енäi менцä-дā̄ чоҕылзаң.»
Калын едĭн
позын поз'оķ
ķамцыланып чӳгӳрӳп-сыķты,
ķалтар аттың ĭкĭ ķалаҕан

пĭр kалаkkа kалып чӱгӱрӱп-сыkты;
аk kулунның ĭстäң ĭскä
пазып чӱгӱрӱп-парī,
ӱс чер озарĭнда
kара kалтар аттыг̅
Каттанџула наіџызыны ертĭп-сыkты,
пĭр-дӓ̄ немä сöлäбäдĭ;
анаң-ар аk чазыда
аk kулунны кöрĭп-тапты,
кöргäн чергä чедĭб-одыр;
аk kулӯнның кӱчӱ албīн-парī.
«Калаk сенĭ, Кӯkат,
адым аҕ-оі асkыр турҕан,
черĭнäң пĭрӓ̄-тамыр
от чулӯп чӓ̄н-ползам-чі!
ĭџäм алтын тӱктӱг̅ аҕ-оі
пĭнäң емџäгĭнäң
пĭрäр kаттап емĭп (auch: ӓ̄п) [15])
алҕан ползам-чі!
ӓ̄м кӱлӱк!
Алтын Канның аk талаjынаң
пĭрӓ̄ самлаk
суг̅ ĭскäн ползам-чі!
Калаk сенĭ Кӯkат
мен саҕа Аіна
четтĭрäџіkпĭн-мä?
Чоҕар турҕан Кудаjым
пу кӱннäң арыг̅ кӱс kоза-бер,
пу Кӯkаттаң
kаіді полза ӓ̄м кӱлӱктӱ

15) Bei Castrén: eäp.

алып-kалӏм.»
Тӧс чоҕар кеlгäндä
Кӯkат чаза kап-кеlӏп,
енҷäк тӧбӏн полҕанда
ak kулун ырап парыб-одыр,
чӳгӳрӳб-одырып
саҕыб-алды Кӯkатты;
саҕам кеlӏп,
тударҕа чӧр,
ak kулун аранҷуланың
тынызы-пынаң пырҕарыб-ысты.
Ӳс кӳнгä тāрä
тубан тӳзӳб-ысты.
Кӯkат ak kулунны
кӧрбӏн kалды.
«Таң чергä кӏрдӏ,
таң тегӏргä сыkты.»
Пу тубанда
Кӯkат азып чӧрӏп-парды;
четтӏ кӳнгä тäрä азып чӧрӏп-чадыр,
ak kулуның парҕан черӏн
пӏlä-чоҕыл.
Сōнда kалҕан Каттанҷула,
тубанны ебӏрӏп ертӏп
ak kулунны kачырзыб-ok пар-чадыр.
Кӯkат пу тубанда
азып еläп-чӧр-чадыр.
Четтӏ кӳннäң ерткäндä,
аkсын ачып,
пу тубанны
ӏстӏнä тартып-чадыр,
ӳс кӳн ачылбас

пу тубанны тоза їстїнӓ тартыб-алды,
аkсынаң азрап-чадыр,
сōнаң сыӻарды.
Сō тубан полып чадып-kалды,
алны ачыk полып,
аk kулунның їзїн
тāб-алып,
андар-оk сӯрӯп kачырзып-парї.
Кӯkат мында kалзын.
Аk kулун пїлїп-парїза:
«Мынаң-ар аk тасkылның алтында,
аk талаїның kазында
аӻ-оі аттыг̅ Аі Мергӓн
алып пар-їргӓп-тїр,
чалӻыс кїзї,
параксанӻа ачынцаң кїзї,
аӻа пар-кӧрїм.»
Аk kулун
Аі Мергӓнгӓ чӯгӯрӯп-парї,
алнын кӧрзӓ
аk тасkыл турӯп-чадыр,
kанаттыг̅ kус
учуӻуп ӯстӯнӓ
сыӻып полбїн-чадыр;
kанаттыг̅ kус талып
нандыра тӯзӯп-чадыр.
Карсактыг̅ аң kалып чӯгӯрӯп
нандыра тӯзӯп-чадыр
пу тасkылның
ӯстӯнӓ сыӻып полбїн.
Аk kулунцаk
аk тасkылның ӯстӯнӓ

сыђып-келді;
озарын көріп турўп-чадыр;
аk талаінын kазында
ā̄л тур-чадыр;
аk öргāнің алнында
алтын ыстолба,
ыстолбā палђап-салђан
ађ-оі ат турўп-чадыр;
Алтын Іргäк аk ебінің
істіндä узўп-чадыр;
аk кулунџаk оілап-келіп,
палђап-салђан
ађ-оі атты
ебірä чöріп-чадыр,
кöріп ертіп-сыкты,
палђап-салђан
ађ-оі ат кістäп-чадыр,
узўп-чатkан Алтын Іргäк
ускуныш таскар сыђа-kонды;
кöрзä аk kулунџаk
чўгўрўп-парі.
«Узуп кöрбін kалдым,
kаідаг̄ чаксы kулунџаk пар-чадыр.»
Адын сестіб-алып,
езäрінäң тартынып алтаныб-алды.
«Узўп-чадып кöрбін-kалдым,
аk таскылның ўстўнä
сыђып-кöрім,
нō немä сўрўп-парі;
чабал етсä, пабазы етті-ні,
кічіџäк аk kулун
нō обал еткäн

пу кӥзӓ̄?»
Аk таскылның
ӱ̆стӱ̆нӓ сыҕып-кеlзӓ,
kара kалтар аттыг̄
Каттанцула кеlӥп-чадыр,
аҕ-оі адын
аk таскылның
озарына чедӥп аппарып
турҕузӱ̆п-салды;
чӓ̄зын алып,
kурлуҕӱ̆наң оk сӱ̄рыб-алып,
тегӓінӥң кестӥнӓң чазынып-чадыр,
Каттанцуланың азыр чердӓ аттарҕа.
Алтын Іргӓк саҕыб-алды;
Каттанцула пу таскылны азырды,
тартып-кеlӥп
Алтын Іргӓк аттыб-ысты.
Анаң турӱ̆п-кӧрзӓ,
Каттанцуланы
ады позыбынаң чара аттыб-ысты.
Алтын Іргӓк турӱ̆п-кӧрзӓ,
Кӱ̄kат тӥгӥ кеlӥп-чадыр;
чӓ̄зын kапчыk,
kурлуҕӱ̆наң оk сӱ̄рцыk,
оҕын чӓ̄ҕа салҕалаkта
Кӱ̄kат чедӥп-кеlцӥк,
сабарҕа kылыспынаң
маңнанмады,
аттарҕа оkпынаң маңнанмӥн
чадып-kалды.
Алтын Іргӓк адына алтанды,
Кӱ̄kаттың сӧ̄бынаң

сӳрӳзӳп-парї,
Кӯkатты чедїп-кеlдї.
Кӯkат Алтын Іргäктї
kāб-алды,
адынаң аңдара тартыб-алды,
кӳрäзїп — чадырлар
четтї кӳнгä [16]) тāрä;
четтїнцї кӳнӳндä
Алтын Іргäктї Кӯkат
ӧдїрїп — салды,
тӧзӳн сӧгä тартты,
кӧксїнїң kанынаң
ӳс kозōс їчїп-салды;
арыҕаны семїрдї, астāны тосты.
«Адыр, аk kулунцаk,
ам-дā kырыk чыл чӳгӳрзäм сыдīрбын.»
Аk kулунцаk сōбынаң-оk сӳрӳп-парї.
Кыр аттыг̅ Кара Мōс:
«Улуг̅ алып пу чернїң ӳстӳндä,
пу тегїрнїң алтында,
Кара Мōстаң,
анаң улуг̅ алып еспāбїн,
Кара Мōс саҕа полызар,
аҕа-дā сыдīр кӳчӳм пар-оk.»
Аk kулунцаk Кара Мōстың
черїнä чедїп — кеlдї.
Кара Мōс улуг̅ алып
алтын сїрāнїң ӳстӳндä
алтон kыллыг̅ чатkан сāп-чадыр;
аk kулунцаk оїлап-келїп,

---

16) Castrén gebraucht fast überall: küŋå (küŋä).

kыр атты ӯс ебӏрӓ
ертӏп-пардыı,
аранцула kыр ат:
«ā̄м [17]) Кара Мōс
табырак сык!»
Кара Мōс сыђа kонды.
Кӧрзӓ аk kулун чӯгӯрӯп-парӏ.
«Пајадаң чаткан саппазам
пу аk kулунцакты [18])
кӧрӏп-каларцыkпын.
Ађ-оі асkырның
kулӯны оkсас,
Алтын Канның
тӧlӏ оkсас;
пурунда мен ā̄lӓп-чӧргӓнӏмдӓ,
алып kалђан Алтын Кан полђан;
аның палазынаң учӯн
ӧlзӓм, ӧlīм.
Нō немӓ сōнаң kачырзып-kеlī-нī.»
Кыр адына алтанды,
kара тасkылның ӯстӯнӓ
сыђара чӯгӯртӏп-kеlдӏ;
пу сарынаң Кара Мōс
сыђып-kеlдӏ,
озарынаң Кӯkат
сыђара-kонды.
«Кара Мōс улӯг алып,
мађа сен kадыл-ба,
мен сађа kадылбаспын.» —

---

17) Castrén: eäm. Aus ā̈зӏм.
18) Bei Castrén: kulenđakte.

«Ak кулўнны сен нō едäргä
сў̆рў̆п-парīзаң?»
Кўkат анаң-ар-ok
чў̆гў̆рīп-парī,
Кара Мōс адын аiландыра тартып,
Кўkатты сў̆рў̆п-сыkты,
чедĭп-kелдĭ,
kамџы-бынаң арђазынаң-ар сапты,
Кўkат едĭ ађырђанџа
сађаннаң чў̆гў̆рĭп-сыkты.
Алып Кара Мōс:
«Чабал kамџы-бынаң сāб-ыстым,
kылыс-пынаң сабар пол-тыр» тедĭр.
Паз'ok Кўkатты
чедĭп-kелџĭк,
kамџызын тапчōрђа
kызып-салды,
kылычын сўра тартыб-алды,
пелĭнäң-äр Кўkатты сапты,
тонын, едĭн чара-сапты;
сöгĭнä анда тоkтатты,
едĭнäң ађырīна [19]),
сађаннаң Кўkат Кара Мōсты
kāб-алып,
ады позы-бынаң
öдĭрĭп-салды.
Ak кулўнџактаң-ok
kачырзып-парī;
пу чарыkтың алтында
ak кулўн чöрбāн чер

19) Castrén: êdenäŋ âganine.

kалбады.
Алтын Іргäк-пïнäң
Кара Мōстаң пасkа
пïр немä кïзï-дǟ
табылбады;
чер-бïнäң тегïр тӱ̆гäнгäн
чергä чедïп-kалды;
парар черï чоk,
нандыра аіланып чӱ̆гӱ̆рïб-одыр,
кӱ̆ннӱ̆ ебïрä
чӱ̆гӱ̆р-кеlïп,
ол-оk черïнä тура-тӱ̆стӱ̆;
чӱ̆гӱ̆ргäн ïзï-бïнäң
ӱ̆рт талаі чарланып-чадыр;
аныҥ ортазында
кезäк арыг̄ полды,
ол арыг̄ныҥ
ïстïнä кïрïб-алды,
палаҥаҕын чергā
тӱ̆зӱ̆рдï.
Аk kулӱ̆н сӱ̆рбäстïг̄
kысkа kубӱ̆лыб-алды,
Кӱ̄kат ӱ̆рт талаіныҥ
kырïна чедïп-келдï.
«Калаk! нō немä полҥаҥ?
Аkkан суг-ба, кöігäн от-па?
Кӣрä-сегïрäгä чöрïп тоkтады [20]),
маімаҕын сӱ̄рӱ̆п
азаҕыныҥ ïргäгïн
ӱ̆рт талаіҕа суҕӱ̆п кöрïп-чадыр;

---

20) Castrén: Kirä sâgärägä đörep toktâde.

kaiҹа сукkан, саҕанҹ'оk
ӱ̆зä-кöjïп чадып-kалды.
Кӯkат kорыҕып-парды,
кедäр парып кöр̆ïп турӯ̆п-чадыр.
«Каідī пу ӱ̆рт талаіны
кесчäӊ? немä полҹаӊ?»
кöр̆ïп-турза, ӱ̆рт талаіныӊ
kазында kаjа тур-чадыр,
ол kаjаныӊ ӱ̆стӱ̆нä
сыҕып-kеlдï̆
Кӯkат,
kаjа ӱ̆стӱ̆нäӊ кöр̆ïп-турза,
ak кулӯ̆нҹаk
kыскa kубӯ̆лҕан
палаҹаҕын
kуҹактап одыр-чадыр;
Кӯkат оларны кöр̆ïп
kаjаныӊ ӱ̆стӱ̆нäӊ
сегïр̆ïб-ысты,
кезäк арыг̅ныӊ
ортазына тӱ̆стӱ̆.
Ak кулӯ̆н kаiдī-дā
поларын пïlбīн-чадыр;
ала сортанҕа
kубӯ̆лып, палазын ызырыб-алып [21]),
ӱ̆рт талаіныӊ тӱ̆бӱ̆нä
аппарып,
kумҕа kубулды̆ры̆п,
позы алтын тӱ̆ктӱ̆г̅
öртäккä kубӯ̆лып

---

21) Castrén schreibt: ezereb alep.

ӱрт талаіныӊ ортазында
чӱзӱп чӧр-чадыр,
Кӯкаттыӊ kаідı̄
поларын кӧрı̆п.
Кӯкат оілап-келџı̆к,
келзӓ пı̆р-дā немӓ чоҕыл,
андар тı̆lӓп, мындар тı̆lӓп,
таппады.
Озарынаӊ сегı̆ргӓн kаја ӱстӱнӓӊ;
пу сарынаӊ
аҕас-тā чоҕыл;
ӱрт талаіҕа
чымылчаҕын суҕӱп кӧрı̆п-чадыр;
kаіџа суkkан, саҕанџ’оk
ӱзӓ-кӧјı̆п чадып-kалды;
Кӯкат ылҕап чӧрı̆п-чадыр;
kаідı̄-дā поларын пı̆lбı̄н-чадыр,
ӱс кӱнгӓ тāрӓ чӧрбı̄н-чадыр,
ненџӓ пар кӱчӱ-бı̄нӓӊ
сегı̆рı̆б-ысты ӱрт талаіны кечı̆рӓ,
озарында азаҕы-бынаӊ kолы
чердӓӊ тартынып-чадып
сыҕып-парды,
со̄нда кӧрбı̄н чӱгӱрı̆п-парı̄.
«Адыр, аk kулӱнџаk!
kаџан полза позы-дā кеlӓр маҕа.»
Аіланып Кӯкат парыб-ысты,
ӱрт талаіда чӱзӱп-чӧргӓн
ӧртӓk ол-оk аk kулӱнџаk;
kара kаја ӱстӱнӓ
сыҕып кӧрı̆п-турӱп-чадыр.
Кӯкат ӱс kырны азып-парып

чер алтына кӥрӥб-ысты [22]).
Аk кулӱнџаk
талаі тӱбӱндӓгӥ
палазын чер ӱстӱнӓ
аппарып-келдӥ,
kускаџаk ӧдӥрӥп,
сӥстӓп азырап-чадыр.
Аі алыскаџа,
чыл ертӥскӓнџӓ,
ат ӧстӥ, позы ӧстӥ.
Ол kаразын тӱннӓп узӱп-чадыр,
аттар таң аттып-келдӥ,
арыг̄ кӱн сыҕып-келдӥ;
ōлаk тасkар сыҕа-kонды;
кӧрзӓ
алтын тӱктӱг аҕ-оі-ат
турӱп-чадыр;
кӱмӱс чӱгӓн суҕӱп-салтыр,
езӓрӥн урӱп-салтыр,
тоҕыс kадыл kоскынын суҕӱп-салтыр,
тоҕыс чердӓң kоллāн тартып-салтыр;
адын ебӥрӓ кӧрӥп-чӧрзӓ,
Кудаі езӓрӥн алын kазына
пӥчӥк пазып-салтыр,
адын адап-салтыр:
Аҕ-оі аттыг̄ алып Аідōлаі;
āр адын адāнда
аіланып нанарҕа
терӥнӥп-чадыр.
Аҕып-чаткан (7)

---

22) Castrén: đir altène kireb este.

ӳрт талаіның
kырīна ӳс kаттап пазыр-чадыр:
«Кӯkаттаң мені̆ алып-kалҕазаң.»
Аі-бынаң кӳнгä чоҕар
Кудаіҕа четті̆ kаттап
пазырды.
«Аіна Кӯkаттаң
алып-kалтыр.
Аідōлаі атkа мӳнгäн [23]),
аіланып чері̆нä
чӧріп-сыkты,
аранц̡ӳла аҕ-оі ат
кӧк отты
чабыра-паспīн.
Аҕ-оі ады сӧлäп-парī:
«Алып тӧрāн Аідōлајым!
kалын пудӳмны чара-сап,
аkсымны чара-тарт,
чӳгӳріп-кӧрīм;
пектäні̆б-одыр,
он четті̆ черні̆
ӧтті̆рä ӧскäн kарҕаналыг̄
kара kаја,
ол kајаны талī чӳгӳріп-кӧрīм.
Ӳс чыллыг̄ чылāс
азаҕында, kолында тоҕыс kадыл
молат кезäнні̆
ӳзä чӳгӳріп-кӧрīм» теді̆р,
«тудӳп-парīҕан
чі̆бäк ті̆ннäң

23) Bei Castrén: müŋäne.

пос сала-бер!» тедĭр.
Аранџӯла аҕ-оі ат чӱ̆гӱ̆ріп-сыкты
чатkан тас чарылып-чадыр,
турҕан аҕас сынып-чадыр,
он четтĭ чернĭ
ӧттĭрä ӧскäн
kаја талалып-чадыр,
kол азāнда темĭр кезäн
ӱ̆зӱ̆lіп-чадыр
аҕ-оі аттың чӱ̆гӱ̆рĭзĭнäң.
Ӳс чыллыг̄ чылāс ōлаk:
«Кӯkат! kаідар пардың?» тедĭр.
Кыіҕылāны мында паріҕан
Аідōлаі туңмазына
естĭlіп-чадыр.
Аранџӯла аҕ-оі ат
тура-тӱ̆стӱ̆.
Алып Аідōлаі
тӱ̆зä[24])-kонды.
Аҕ-оі аттың азаҕын
kуџактап пазыр-чадыр:
«Аранџӯла менĭң аҕ-оі адым —
нō немä пĭlіп тура-тӱ̆стӱ̆ң?» —
«Алып тōрāн Аідōлајым,
алнында паріҕан чолында
нō немä сен пĭlä-дĭрзäң?» —
«Аранџӯла аҕ-оі адым,
пĭр немä пĭlä-чоҕылбын.» —
«Каџан-дā менĭң сӧзĭмнĭ
естĭп-чӧрäрзäң-мä?» —

24) Castrén: tüzü.

«Аранц̡ўла аҕ-оі адым,
сені̆ң сӧзі̆ңні̆ [25]) еспа̄̄ндӓ,
кемні̆ң сӧзі̆н есчӓңмі̆п?» [26])
Моінын kуц̡аkтап ылҕап-чадыр:
«Естӓр-ползаң сӧlӓп-перім.
Бу паріҕан чолыц̡да
кезӓк пӧрӱ̆г полар;
ол пӧрӱ̆гні̆ kырінаң
ерті̆п-парізаң,
тоҕыс kулас kара тӱ̆lгӱ̆
оілап-сыҕар.»
«Аранц̡ўла аг̄-оі ат
мені̆ чедӓ-чӱ̆гӱ̆рзі̆н,
алып чаkсы Аідо̄лаі
мені̆ чеді̆п атсын.»
Аны сӱ̆рӓгӓ керӓк,
ол тӱ̆lгӱ̆ емӓс,
kырыk Кӯkаттың
очы туңмазы
Оjынц̡ы Кара,
улӯг̄ алып,
улӯг̄-сӱ̆мӓlі̆г̄
ол полц̡аң.
Аідо̄лаі чӧрі̆б-одыр!
kалынныг̄ таіҕа̄
кірӓ-чӱ̆гӱ̆рӓр;
чі̆бӓк ті̆ні̆ңні̆
чер тартпассаң;
позым-ла пі̆lгӓнц̡ӓ сӱ̆рӓрбі̆н.

---

25) Castrén: sîne sȍzäŋ.

26) Castrén: èstäŋmen.

Калын таiҕада
тызын пербäспiн;
таiҕадаң сыҕып, тасkылның
пӯзӯгiнä чӯгӯрiп-парар.
Тасkылның пӯзӯгiндä
тызын пербäспiн мен аҕа.
Аk чазā чӯгӯрäр,
аk чазыда тызын пербäспiн.
Аk чазыда kаjа турӯп-чадыр,
ол kаjаның
езiгi ачылып-парҕан
турӯп-чадыр.
Ол kаjā кiргäлäктä
тутсаң, пiстi полар.
Тудӯп полбiн kаjā кiрбäссäң,
öлäрзäң.»
Чöрiп-сыkты, пöрӯгтä чедiп-келдi,
kырiнаң ертiп-парi,
kара тӯлгӯ чӯгӯрiп-сыkты.
«Аранџӯла аҕ-оi ат
менi чедä-чӯгӯрзiн,
алып тōрāн Аiдōлаi
менi атсын.»
Чiбäк тiнiн пос сала-бердi,
kалынныг таiҕā kостi'k
кiрдiлäр.
Калын таiҕада тызын пербäдiлäр;
kалынныг таiҕадаң сыҕара чӯгӯрiп,
тасkылның пӯзӯгiнä чӯгӯрдӯ,
аk тасkылдаң тӯзӯп,
аk чазыда сӯрӯп-парi,
аk чазыда аранџӯла аҕ-оi ат

пiр кӱ̆нiӱ̆г̄ чер пурнады;
аҕ-оi ат тӱ̆lгӱ̆дäң
кеl-чӱ̆гӱ̆рдӱ̆;
kара тӱ̆lгӱ̆нĭ саҕыб-алып
чӱ̆гӱ̆рiп-парī.
«Алып Аiдōлаi
саҕам тудӱ̆п-кöр-дäк!» тедĭр.
Кара тӱ̆lгӱ̆ сōнаң чедĭп-кеlдĭ
kостī кеlгäндä;
Аiдōлаi чаза kāп-kалды;
ĭкĭнџĭзĭн
паз'оk четтĭрä чӱ̆гӱ̆рдӱ̆,
Аiдōлаi паз'оk маңнанмīн
чадып-kалды;
kара kаjа ӱ̆с kулас kал-парī,
Аранџӱ̆ла аҕ-оi ат:
«Аксы четсä ызыраҕа» тедĭр.
Ӱ̆ккӱ̆с-салды.
Kаjā тӱ̆lгӱ̆ кĭрä-kонды.
Аҕ-оi ат ызырып маңнанмīн-kалды;
kаjаның езĭгĭ чабылып-парды,
алып Аiдōлаi кĭрäр черĭн
таппīн чöрĭп-чадыр,
ебĭрä кеlзä чӱ̆с пӱт [27])
чес тоkпаk чат-чадыр.
Аiдōлаi оiлап-кеlĭп,
ол таkпакты kāб алды,
оiлап-парып,
kара kаjаны чес тоkпаk-пынаң сапты,
kаjаның езĭгĭ ачыла тӱ̆стӱ̆;

27) Bei Castrén: îberä kilzä ɖüs pût.

токпаҕын тастаб-ысты,
Аідо̄лаі ол kajā кĭрĭп-парī,
аҕ-оі ат kыҕырып-чадыр:
«Алып Аідо̄лајым,
kel пäр! меннäң сураг̄-ц̧оk
кĭрĭп-парīзаң,
мынаң пĭр езĭккä кĭрзäң,
ĭккĭ kап-кĭрä kустар,
оларны ерткäндä,
анаң-ар паза пĭр езĭк[28]);
ачып-кĭрзäң,
парыс ĭккӧ̄lä полар;
оларны ерткäндä,
ӱ̋чӱ̆нц̧ĭ езĭгĭндä ĭккĭ kар'абалар полар.
Олар сенĭ чĭп салар,
олардаң чер kорыkпīн,
чӧрĭб-одырзаң,
сен kорыkпазаң,
олар сеннäң kорыҕарлар;
тӧртĭнц̧ĭ езĭгĭнä
кĭрĭп-парīзаң,
оттыс kыс одыр-чадыр,
«езäн Аідо̄лаі!» тīрlär,
сен чер тапсаба,
kолың тĭlīрlär,
kолың чер пер-бä!
kолыңны перзäң-öк,
ölärзäң; ам кĭр!» тедĭр.
Алып Аідо̄лаі кĭрĭп-парī,
kап-кĭрälär, парыстар, абалар

28) Bei Castrén: ananâr baza bir izik.

kорыҕын-чадырлар.
Тöртĭнџĭ езĭгĭнä
ачын кĭрĭп-келзä,
оттыс kыс одырын-чадыр.
«Езäн, Аiдōлаi,
kолың пер!» тедĭрläр.
Алын Аiдōлаi
аҕ-оi аттың
ӱгрäткäнĭн ундўп-салтыр,
kолын оттыс kыскa
перĭп салџыk;
оттыс kыс одырта
тартыб-алдылар.
Аранџўла аҕ-оi ат
кīрä-kонды.
«Алын Аiдōлаi,
поҕа алыг̅-заң?
kолыңны пер-бä, тā̆бĭм kаi» тедĭр.
Оттыс kыс пĭр kыс полын-парды,
пĭр kыстаң-ар содаң kузўрўктыг̅
пӱ̄ргä kубўлыб[29]-алды.
Аҕ-оi адын кöрбĭнäң,
Аiдōлаi тура-kонарҕа,
кöчӱгĭ чергä чапсынын-партыр;
пӱ̄р аҕ-оi атты сўрӱп-сыkты,
аҕ-оi ат чӱгӱр-парīрын,
сōн kаjа-пакты,
kаjазы-дā чоҕыл,
Аiдōлаi аk чазыда
чалҕыскан одырып чадып-kалџык.

29) Castrén schreibt: kubulep.

Аҕ-оі ат черіӊ тӳннӳгінä
чӳгӳрӳп-парī;
чер алтына тӳннӳгінäӊ
аҕ-оі ат кірiп-парī;
четтī чер алтына тӳзӳп-келцiк,
чер алтынаӊ пäр
ӳмäктäп сыҕыб-одыр
таӊ кīзī, таӊ Аіна?
Аҕ-оі ат таныл полбīн-чадыр.
Кырīна чӳгӳріп-келзä,
пурун kырыk Кӯkат-пынаӊ
чāласчаӊ ӳс чыллыг̅ чылāс ōлаk
ӳмäктäп сыҕыб-одыр.
«Табыраk ӳс чыллыг̅ ōлаk,
маҕа алтан!»
Аҕ-оі ат чадып-пердī.
«Чоk, мен саҕа мӳнмäспiп,
kолын пергäндä кöчӳгiн
чергä чапсырцаӊ.
Кӯkаттыӊ сӳмälīг
Оjынцы Кара пол-ба?»
Содаӊ kузурӳктыг̅
пӳр чӳгӳріп-келдī.
Ӳс чыллыг̅ ōлакты кöрбīнäӊ,
пандыра аіланып чӳгӳріп-парī.
Ӳс чыллыг̅ чылāс ōлаk
kолын сунӳп
содаӊ пӳрнӳ kāб-алды,
kамцы-бынаӊ соjып-чадыр.
«Сыныӊ сölä: аӊма-заӊ?
Кīзiбä-зäӊ?»
Содаӊ пӳр: «Кīзiбiн» тiп

сöläп-чадыр.
Кӯkаттың очы туңмазы
Оjынңы Кара
мен полңаңмын» тедiр.
Содаң пӯр кiзi полып-парды,
ӯс чыллыḡ ōлаk-пынаң
ам кӯрäзiп-чадырлар;
четтi чыл кӯрäзiп-чадып
ӧдiрiп-чӧрiб-ысты.
Ӯс чыллыḡ чылāс ōлаk
kырыk Кӯkаттарны
тоза ӧдiрдi.
Кӯннӯḡ чергä талазып
сыђыб-одыр.
Ађ-оi ат «мађа мӯн»
тiп-чадыр.
«Чоk, мен сађа
чер мӯнмäспiн»; тедiр
чазаḡ кеlгäбiн,
чазаḡ-оk сыђарбын.»
Чер ӯстӯнä сыђып-кеlдi,
азаk ӯстӯнä турӯп,
чӯгäнiн суђӯп-чадыр;
езäрiн чаксiда урӯп-чадыр.
«Амды мӯнäрбiн сађа.»
Ађ-оi атkа алтаныб-алып.
«Аiдōлаi kаiдар пар-чадыр?»
Алнынаң пäр ађ-оi ат
чӯгӯрiб-одыр;
алып чаkсынаң
тāрä тоза пеläттäп-салђап;
кеl-чадыр,

кĭстäб-одыр;
«Алып чаксы, ӓм кӳlӳк,
езäп кеlĭп-чадырзаӊ-ма?»
Ӳс чыллыг̅ чылāс ōлак
Аідōлаіныӊ адынаӊ
тӳзä-kонды,
пу аҕ-оі атkа
оілап-парып,
чĭбäк тĭннäӊ kапты,
ебĭрä адын кöрĭп чöрĭп-чадыр,
Кудаі паскан пĭчĭк езäрĭнäӊ
алын kазында.
Адын адап-салтыр:
Аҕ оі аттыг̅ Аі Мергäн,
адына алтаныб-алып,
Аідōлаіҕа чортып-кеlдĭ
адыпаӊ тӳзä-kонып,
Аідōлаіны еӊнĭнäӊ
тудӳп кöдĭрĭп-чадыр;
кöчӳгĭ черга чапсыныи-парҕан,
кöдĭрĭп полбĭн-чадыр.
Аідōлаіныӊ аҕ-оі ады
сöläп-чадыр:
«Аі Мергäн, пар! тоҕыс алынты аҕылып
Аідōлаіныӊ kырĭнда öдĭрзäӊ,
позы-дā турӳп-кеläр.»
Аі Мергäн сölän-чадыр:
«Kаідаӊ тоҕыс алынты
аҕылып öдĭрцäӊ?»
Аҕ-оі ат: «Пурӳнда
менĭ сӳргäп
kара kалтар аттыг̅ Kаттанцӳла;

аның чонында
тоҕыс кізĭ чоҕыл-ба?
Пар, анаң аҕылып-пер.»
Аі Мергäн адына алтанып
Каттанџўланың черĭнä
парџык;
тоҕыс кĭзĭ тудўб-алып,
Аідōлаіҕа аҕылып ӧдĭрдĭ.
Аідōлаі позы турўп-кеlдĭ.
«Езäн, алып тōрāн!»
Аідōлаі kолын тудўнып
езäннäстĭläр, аттарына алтанып,
ĭккōläң чӧрĭп-сыkтылар,
чӧрĭп-парып четтĭläр.
«Кырык Кўkаттың олҕы
пӱн чедäр,
Каттанџўланың олҕы
пӱп-ӧк кеlар;
Кўkат-пынаң Каттанџўла
ĭкĭ наіџы полҕаннар,
оларның палалары
ĭкк-'ӧк наіџы полар;
аранџўла Аідōлаіның
аҕ-оі ады
сӧlӓп-парī:
«Пӱнгӱ кӱндä чедäр мында,
тек табырak
чӧрĭб-одырңар!»
Едī парыб-одырзалар,
ĭккĭ аранџўла аттарның
тынпызы табызы
улўг чеl-чеlӓп

kōлап-кеlī.
Алтаі сынның ӱ̆стӱ̆ндä
тоҕастылар.
Оk-пынаң аттызаңар-ба?
kылыс-пынаң кезї̆зäңäр-бä?
пеlдäң кӱ̆рäзäңäр-бä?
Аі Мергäн: «Кырыk Кӯkаттаң
kорыkпāнда,
сї̆рäрдäң kорыҕарбын-ма? тедї̆р,
öзäрдäң kорыkпāнда,
öläрдäң kорыҕарбын-ма?» тедї̆р.
Аттаң тӱ̆зä-kонып,
Кӯkаттың олҕына
чапсынып кӱ̆рäзї̆п-парī,
алып тȫрāн Аідōлаі
Каттанџӯланың олҕына
чапсынып кӱ̆рäзї̆п-парīлар;
аі алызып-чадыр,
чыл ертї̆зї̆п-чадыр,
ӯс чылның пазында
ї̆кк' алыпты
ї̆ккї̆зї̆-бї̆нäң
öдї̆рдї̆läр,
Аідōлаі-бынаң
Аі Мергäн ї̆ккї̆ kарындас
черläрї̆нä аіланып
наныб-одырлар.
Аранџӯла аҕ-оі ат
тура-тӱ̆стӱ̆.
Аідōлаі Аі Мергäн
ї̆ккȫläң азаҕын
kуџаkтап пазыр-чадырлар

«Аранџўла аҕ-оі ат,
нō немä пїлїп-турдўң?
чазырбїн пїлгäнїңнї сöлäп[30])-пер.» —
«Черїңдä малыңны
алып чаксы сӳрӳп-парї,
чоныңны öдїрїп-парї:
алып тōрāн Аі Мергäн,
сен табырак черїңä пан!
сенїң, Аідōлаі
кат алар молџāң пӯн полџаң;
пӯн каттыңны алып-полбазаң,
адың-дā тас, позың-дā таз-ок поларзаң,
мынаң-ар ӳс тегїр чер,
тегїрдäң їлгїчї-џок,
алтынаң тїрäчї-џок,
тегїрбїнäң чернїң ортазында
алтын тура турўп-чадыр,
аның їстїндä Аі Арыг абакаі,
пōстыг пала одыр-чадыр;
алар сенїң Кудаі салҕан,
сенї ол полџаң.» —
«Алтынаң паскычы-џок,
андар каідї паҕыб-алџаң?
анаң аңдарылыб-öлгäнџä,
тас полып турўп-чадарбын.» —
«Чок! алып тōрāн Аідōлаі
аңдарылыб-öлбäссäң,
мен сенї четтїрäрїн пїлгäібїн,
аларын сен пїлäрзäң;

30) Castrén schreibt: sôläpir.

кĭрĭп-келзäң, абакаі [31])
чаксы одыр-чадыр;
ас перĭп азырīр, араҕан перĭп сыілīр,
ас чĭп тоссаң,
араҕан ĭчĭп езĭрзäң.
««Сакылат сабызаң,»»
тĭп сöлīр,
сен чер сабыс-па;
««ӱс каттап чазынāл,
сенĭ мен тапсам,
аҕ-оі адың менī ползын,
сен менĭ тапсаң,
мен сенī полīм.
Сен адыңны сал [32]),
мен позымны салīм!»»
Езĭрĭб-одырып,
сакылат чер сабыс-па!» тедĭр.
Адына алтаныб-алып
чöрĭп-сыкты.
Аі Мергäн черĭнä парды.
Аідо̄лаі тегĭрнĭң алтында турҕан
турā чедĭп-келдĭ;
аранҕӱла аҕ-оі ат
Аідо̄лаіҕа езĭгĭн кöзĭдĭп-чадыр
«Мынаң-ар кĭр!» тĭп.
Аідо̄лаі езĭгĭн ачып, кĭр-парды,
абакаі чаксы Аі Арыг̄
одыр-чадыр,
алып Аідо̄лаі кĭргäндä,

---

31) Bei Castrén: kirep kilzäŋ, abakai.

32) Bei Castrén: Sin âdeŋ sal.

ас перĭн азырап чадыр,
араҕа перĭп сыілап-чадыр;
ас чĭн тосты, араҕа ĭчĭн езĭрдĭ.
«Алып Аідōлаі, сакылат сабызāл-ба?» —
«Каідī сабызарбыс?» —
«Ус kаттап чазынарҕа;
сенĭ мен тапсам,
аҕ-оі адың менīползын;
менĭ сен тапсаң,
мен сенī полīм;
сен адыңны сал,
мен позымны салīм!» [33])
Таскар турҕан
аҕ-оі ат
чōҕын естĭп ылҕап тур-чадыр:
«Каідī пуларны меккäläп-кöрīм?
Алып тōрāн Аі Мергäн
ебĭңдä алыпkа алдыртып ölĭп-парī.
Едī меккäläп-кöрīм.»
Турбīнаң аҕ-оі ат
сöläп-чадыр: [34])
«Сакылат чер сабыспаңар,
Аі Мергäп ебĭңдä
алыпkа алдыртып-чадыр,
тек табыраk парарҕа керäк,
Аі Мергäп ölĭп-парбазып,
сакылатты сабыспас керäк.»
Алып Аідōлаі сыҕа-kонды,
араңчўла аҕ-оі адына

---

33) Castrén schreibt: min bözemne salim

34) Castrén: sôläp ŧâder.

алтаныб-алды,
абаkаі Аі Арыг̅ алтын тӱ̆ктӱ̆г̅
kарачыђаіђа kубӱ̆лӱ̆п,
учӱ̆ђын-сыkты;
ађ-оі ат чер ӱ̆стӱ̆-бı̆нäң
ч̇ӱ̆гӱ̆р-парı̄,
Аі Арыг̅ тегı̆рнı̆ң алтыбынаң
учӱ̆ђын-парı̄.
чолда тоkтаг̅ чоkта,
черı̆нä чедı̆п-kелдı̆,
алып тӧ̄рäн Аі Мергäн
алып чаkсыларны
kӧ̄п ӧдı̆рı̆п-тı̆р,
еп-саі чӧрı̆п араҕ'ı̆чı̆н
чӧр-чадыр,
Аідӧ̄лаі, Аі Арыг̅
ер епчı̆ kелгäндä,
тоі едı̆п-чадырлар,
четтı̆ кӱ̆н тоі еттı̆лäр;
тоҕыс кӱ̆нгä тäрä
чопын сыіладылар;
аранңӱ̆ла ı̆ккı̆ аҕ-оі атты
чӱ̆гäннäрı̆н сӱ̆рӱ̆п,
езäрлäрı̆н алып, салыб-ыстылар [35]).
Тегı̆рнı̆ң алтында,
чернı̆ң ӱ̆стӱ̆ндä
Кудаі чаjаҕан
алыптарҕа
тыдынар пı̆р-дǟ немä
чоk полды.

---

35) Castrén: èzerlären alep sâbep estelâr.

Anmerkungen.

1) So schlug ihn, dass er von seinem Rosse herabfiel. Bei Castrén: Zog ihn vom Rosse und schlug ihn.
2) *S. den Vers 327.*
3) Dass er lag, dies weiss er nicht. Bei Castrén: Von dem Liegenden wusste ich nicht.
4) War kein Fleisch für die Elster, zum Essen. Bei Castrén: Die Elster blieb ohne Fleisch zu essen.
5) War kein Blut für die Hunde, zum Lecken. Bei Castrén: Der Hund ohne Blut zu lecken.
6) *Verse 512—514:* Ein Haupt des Viehs, dessen Anzahl 900 war, war die goldhaarige, weissblaue Stute, deren Füllen fehlt. Bei Castrén: Neunhundert Köpfe Vieh sind da. Der goldhaarigen, weissblauen Stute Füllen fehlt.
7) *Verse 939—941:* An des fliessenden (аҕып-чаткан) Feuer-Meers Ufer bückt er sich dreimal. Bei Castrén: Nachdem er fortgegangen, an des Feuer-Meers Ufer dreimal er sich bückt.

N. Katanoff.

(Tiré du Bulletin, T. XXXI, pag. 138—213.)